

examensarbete

Våren 2009

Sektionen för Hälsa & samhälle
Socialt Arbete

Barnperspektivet
i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister

Child's perspective
in custody, residence and access issues/disputes

Författare

Ausra O'Shea

Handledare

Anders Giertz

Examinator

Ingrid Nilsson

Motevasel

Abstract

De största konsekvenserna av föräldrarnas beslut att gå skilda vägar bär tredje part i familjen – barnen. Samtidigt är det de som har rätt till en trygg uppväxt och utveckling som skall tillgodoses av föräldrarna. Hur kan barnperspektiv framhållas och inte hamna i skuggan av de vuxnas perspektiv? Finns det klara linjer för hur barnperspektiv ska framhållas? Av vem kan barnen förvänta sig stöd under den svåra tiden? Hur kan den laddade situationen mellan föräldrarna som utspelas i vårdnads, boende och umgängestvister minskas?

Syftet med uppsatsen är att utreda vilken ställning barn som grupp har efter lagändringarna i föräldrabalken (FB) 1 juli 2006 i frågor/tvister rörande dem själva gällande vårdnad, boende och umgänge. I samband med det syftar jag också att utreda vem som ger familjen inklusive barnen stöd under den jobbiga perioden och vad som är de yrkesprofessionellas åsikter.

Rätten till båda sina föräldrar, genom gemensam vårdnad eller växelvis boende, var och är en del av offentliga retoriken om barns uppväxt. Forskningsresultaten tvingar oss att inse att barn inte mår bra av att vara underställda föräldrarnas rättigheter framför deras skyldigheter och domstolsbeslut, på grund av att barn och föräldrarnas oenighet inte synliggörs och barn har ingen yttranderätt i civilrättsliga mål om vårdnad, boende och umgänge. Jag har valt en kvalitativ design och ett icke-sannolikhets, målinriktad urval, halvstrukturerade intervju med yrkesprofessionella för att undersöka uppsatsens frågor. Jag har använt rationell val teorin, kognitiva teorin, Meads rollövertagande teori och social konstruktivism teorin för resultatanalys.

Man kan konstatera att barn som grupp fick mer inflytande efter lagändringar i FB 1 juli 2006 i frågor/tvister rörande dem själva om vårdnad, boende och umgänge, men detta inflytande är inte tillräckligt för att barnperspektivet inte riskerar att underställas de vuxnas perspektiv. För att förebygga detta behövs först och främst en tydlig definition av barns bästa och riktlinjer för att tolka denna. Tolkning är ett viktigt moment och omfattar barns rättsäkerhet. Tolkningen ska sammanfalla med barns bästa i slutändan men så är det inte alltid idag. Stödet från samhället för kärnfamiljer inklusive barn räcker inte till som både min studie och tidigare forskning har visat.

Nyckelord: barnperspektiv, barns bästa, vårdnads frågor/tvister.

Abstract

The biggest consequence of the parents' decision to go separate ways bears the third part of the family- the children. Still it is they who have the right to a safe upbringing and development that should be satisfied by their parents. How can children's perspectives be stressed and not end up in the shadow of the parents perspective? Are there clear lines of how the child's perspective should be emphasized? By whom can the children expect support during the difficult time? How can the ill-tempered situation between the parents concerning custody, housing and socializing disputes be reduced?

The purpose of the paper is to investigate the status of children as a group, after legislative changes in the "Föräldrabalken" (FB) July 1, 2006 on matters /disputes relating to concerning custody, housing and socializing.

In that context I also aims to investigate who gives the family (including children) support during the hard period and what are the opinion of the professionals. The right of both parents, joint custody and alternately living was and is a part of the public rhetoric about children's upbringing. The results of the research forces us to recognize that children do not feel well to be subject to the rights of parents over their obligations and court decisions, because the children and parents' disagreement is not visible and there are no rights for children to speak in civil cases concerning the custody, housing, socializing. I chose a qualitative design and a non-probability, purposeful sampling, semi-structured interview with professionals to examine the paper's issues. I have used rational choice theory, cognitive theory, Meads taking over the role theory and social constructionist theory for performance analysis.

It can be noted that children as a group had more influences after the legislative changes in "FB" July 1, 2006 in matters /disputes relating them about custody, housing and socializing, but this influence is not sufficient so the child's perspective will not likely to be overran by the adults perspective. To prevent this we first and foremost need a clear definition of the child's best and guidelines who to interpret it. Interpretation is an important moment, and includes children's legal rights. Interpretation should coincide with the children's best in the end, but it is not always the case today. The support today from society to families (including children) is not enough and that is shown both in my study and in previous research.

Keywords: children perspective, the children's best, custody issues

Abstract.....	2
Abstract.....	3
Förord.....	6
Inledning.....	7
Problemformulering.....	8
Syfte.....	8
Bakgrund och historia.....	9
Barnrätten.....	9
Barnkonventionen.....	10
Barns bästa.....	10
Nya vårdnadsregler 2006.....	11
Vårdnad, boende och umgänge (FB).....	12
Familjerådgivningen.....	13
Familjerätten.....	13
Barns aktörs- och skyddsperspektiv.....	14
Uppsatsens frågeställningar.....	15
Tidigare forskning.....	16
Teoretiska utgångspunkter.....	22
Metod.....	24
Metodval.....	24
Metod för datainsamling.....	24
Urval.....	25
Etiska övervägande.....	25
Databearbetning.....	25
Resultat.....	26
Resultatanalys.....	26
De nya vårdnadsreglerna från 2006 har bidragit till ett steg närmare barnperspektivet.....	26
Barnperspektivets beaktande av de yrkesverksamma.....	29
Inverkande av biologiska, psykologiska, kulturella och sociala faktorer på barnperspektivet i vårdnads, boende och umganges frågor/tvister.....	32
1. Genus och åldern.....	33
2. Etnicitet.....	34
3. Klass.....	35
Inverkande av samhällets normerade faktorer på barnperspektivet i vårdnads, boende och umganges frågor/tvister.....	36
1. Vikten av föräldrarnas samtycke.....	36
2. Barnens yttrandes ställning vid vårdnadsutredning.....	38
3. Domstolar avgör barnets bästa.....	40
Stödet till kärnfamiljer och barn vid föräldrarnas separation.....	41
Åtgärder och forskningsbehov från:.....	44
1. Samhällsnormers perspektiv.....	44
2. Etnicitetsperspektiv.....	45
3. Genusperspektiv.....	45
4. Barnåldersperspektiv.....	46
5. Klassperspektiv.....	47
Metoddiskussion.....	49
Slutsatser och avslutande diskussioner.....	51
Förkortningar.....	54

Referenslista	55
Bilaga 1 - Intervjufrågor	57
Frågor jag har frågat yrkesprofessionella:	57
Bilaga 2 – Svar på intervjuerna	58
Intervju nr 1	58
Intervju nr 2	58
Intervju nr 3	59
Intervju nr 4	60
Intervju nr 5	61
Intervju nr 6	62
Intervju nr 7	62
Intervju nr 8	63
Intervju nr 9	64

Förord

Jag vill tacka alla som har bidragit till uppsatsen med synpunkter och respondenterna för intressanta, givande intervjuer och till visat hänsyn.

Inledning

Den största andelen, som omfattar 72 % av alla barn i Sverige, har aldrig behövt uppleva de problem som en separation mellan dennes föräldrar kan innebära. Dock har var fjärde ungdom (vid 17års ålder) gått igenom den kris som en separation innebär. Flera av dem har inte haft någon att diskutera sina åsikter med (Höger & Röbbäck 2007).

Under 2005 genomled omkring 47000 barn i Sverige en separation/skilsmässa och det är ungefär samma siffror varje år (SCB 2006). För barnen kan det upplevas som en mardröm de inte kan vakna ifrån. När separationen/skilsmässan är klar och föräldrarna går vidare med sina liv har barnen det som jobbigast för att de måste leva med konsekvenserna med dubbelt boende och nya människor med i bilden (Arnö 2009).

Vem lyssnar på barnens åsikter? Det handlar inte bara om barnens försörjning utan det handlar också om att barnen ska ha det bra och deras perspektiv på tillvaron ska beaktas. För att beakta barnperspektiv måste man hjälpa barnen att tänka och yttra sig innan alla beslut är tagna. Man måste se det hela ur barnens bästa. Tidigare har det varit så att även om barnen har fått yttra sig har domstolarna ofta inte tagit hänsyn till barnens önskemål. Barnen blev tvingade till ett umgänge med en av föräldrarna som de kanske inte ville bo hos. Har de nya FB vårdnadsreglerna som trädde i kraft 1 juli 2006 gjort någon förändring och tar man hänsyn till barnperspektivet eller förbises fortfarande barn i vårdnads, boende och umganges frågor/tvister?

Att hitta en lösning där barns bästa uppmärksammas är en viktig utmaning för samhället.

Problemformulering

De största konsekvenserna av föräldrarnas beslut att gå skilda vägar bär tredje part i familjen – barnen. Samtidigt är det de som har rätt till en trygg uppväxt och utveckling som skall tillgodoses av föräldrarna.

I många vårdnadsbeslut har man inte tagit hänsyn till barnens vilja. Kan besluten bli till barnens bästa även om barnen själva ofta inte är med och påverkar beslutet. Skall barnen lämnas i skuggan utan genomtänkta möjligheter att påverka de beslut som formar deras liv? Barn har rätt att komma till tals i frågor som rör dem själva (Barnkonventionen artikel 12). De har rätt till att dessa frågor enbart behandlas från ett barnperspektiv. Hur kan barnperspektivet framhållas och inte hamna i skuggan av de vuxnas perspektiv? Finns det klara linjer för hur barnperspektivet ska framhållas? Av vem kan barnen förvänta sig stöd under den svåra tiden? Hur kan den laddade situationen mellan föräldrarna som utspelas i vårdnads, boende och umgängestvister minskas?

Syfte

Syftet med uppsatsen är att utreda om barn, som grupp, fick mer inflytande efter lagändringarna i föräldrabalken (FB) 1 juli 2006 i frågor/tvister rörande dem själva gällande vårdnad, boende och umgänge. Samtidigt kommer jag att utreda vem som ger kärnfamiljen inklusive barn stöd under den jobbiga perioden och vad som är de yrkesprofessionellas åsikter.

Bakgrund och historia

Med familj menas inte enbart kärnfamiljen som består av de biologiska föräldrarna utan det kan även vara adoptivföräldrar, styvföräldrar och homogena familjer. Dessutom finns det familjer med ensamstående föräldrar. Vad en familj är varierar också i olika samhällen.

Familjen är basen för en samhällig organisation (Schiratzki 2006).

Barn är människor under 18 år (Barnkonvention artikel 1).

Med barnperspektiv anses respekten för barnets fulla människovärde och integritet (Schiratzki 2006).

Under *1900-talet första kvartal* var rättsutvecklingens mål att gynna legitima äktenskapliga förbindelser framför illegitima. Den kristna moraluppfattningen kännetecknar *1949* års föräldrabalk. Sedan blev ”barns bästa” principen starkare och från år *1977* gjorde förändringar i föräldrabalken det möjligt för ogifta att dela vårdnaden av barnen. Större lagförändringar om vårdnaden har skett i föräldrabalken sjätte kapitlet under åren *1983, 1991, 1998 och 2006* som har förstärkt barnens rättigheter.

År *1989* ratificerade FN konventionen om barns rättigheter. Principen ”barns bästa” blir starkare för varje år. År *1990* undertecknade Sverige barnkonventionen. Idag är det inte många länder som valt att inte ratificera konventionen men USA och Somalia är två av dem. I den svenska barnrätten har Europakonventionen starkare ställning än barnkonventionen. Detta kan få konsekvenser vid tolkningar av frågor (Schiratzki 2006).

Barnrätten

Svensk barnrätt var central i systematiseringen av föräldrabalken som trädde i kraft 1950. Barnrätten uppstod som ett självständigt rättsområde under 1990-talet. Barnrätten fokuserar på den rättsliga bedömningen av att det är barnet och dess legala relationer till samhället och dess medlemmar som är i centrum (Schiratzki 2006). I den moderna rätten är barnet avhängt de vuxnas legala relationer.

Begreppet ”barns bästa” är det flexibla samspelet mellan barnen och deras omvärld där fokus läggs på det individuella barnets behov och grundläggande rättssäkerhetsbegrepp som likhet och förutsägbarhet inför lagen. Detta samspel är en aktuell fråga för många diskussioner på samma sätt som barns bästa har en global innebörd för alla världens barn. Det finns även en kulturell aspekt att beakta. En annan fråga är hur att förena autonomi principen från mänskliga

rättigheter med barndomens beroende. Det finns många frågetecken om hur rättsordningen ska integrera kunskap från psykologin med andra vetenskaper. Schiratzki (2006), professor i juridik, hävdar att lagstiftningen används för att påverka samhällsutvecklingen, föräldrarollen samt barndomens utveckling. Enligt professorn reglerar barnrätten hur vi ska bete oss i vissa situationer. Hur vi ska lösa konflikten var barnen ska bo om föräldrarna inte kan komma överens. Vid vanvård reglerar den omhändertagande av samhället. Allt detta för att skydda den svagaste parten – nämligen barnet.

Barnkonventionen

Barnkonventionen består av 54 omfattande artiklar som är indelade i tre kategorier.

Till den *första* kategorin räknas grundläggande friheter och rättigheter. Till denna kategori hör barnets rätt att komma till tals. Till den *andra* kategorin räknas rättigheten som ger skydd till barn. Slutligen inbegriper den *tredje* kategorin främjandet av barns utveckling.

Barnkonventionens fyra vägledande principer är:

- 1) diskriminerings förbud (artikel 2),
- 2) uttryck av barnens bästa (artikel 3),
- 3) rätt till liv och utveckling (artikel 6),
- 4) rätt att uttrycka sina åsikter som rör barnet och respekt för den åsikten (artikel 12).

Artikel 12 uttrycker att barnens åsikt ska tillämpas i förhållande till barnens ålder och mognad, samt att barnen bereds möjlighet att höras i samband med rättsprocessen. Det framgår också att barnens bästa ska komma i första rummet för föräldrarna (artikel 18). Enligt konventionen ”vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnens bästa komma i främsta rummet” (artikel 3). Konventionsstaterna ska respektera föräldrarnas, vårdnadshavarnas och andra som är ansvariga för barnens personliga rättigheter, ansvar och skyldigheter (Schiratzki 2006).

Barns bästa

Det var förslag från svenska barnkommittén att barnens bästa ska tolkas utifrån både ett objektivt (forskning och erfarenheter) och ett subjektivt (barnens yttrande) perspektiv (SOU 1997:116).

I SOU 2005:43 står det att det finns ingen klar definition av barnens bästa. Uppfattningen om vad som är barns bästa ändrar sig med samhällsutvecklingen samt skiljer sig från barn till barn. Därför måste en bedömning om vad som är barnens bästa göras individuellt.

Bedömningen måste bygga på kunskap och beprövade erfarenheter i samband där barnet själv har framfört sin åsikt och vilja. Hänsyn måste tas till barnets fysiska utveckling och psykiska välbefinnande (SOU 2005:45). I bedömningen skall man både beakta de kortsiktiga och de långsiktiga influenserna på barnet. ”Bedömningen skall grunda sig på helhetsbedömning av barnets situation där barnets samtliga behov och omständigheterna i övrigt beaktas” (SOU 2005:43 s.105).

Innan ändringen av vårdnadsreglerna år 2006 stod det i lagtexten att barnets bästa skall komma i främsta rummet i alla beslut som rör vårdnad, boende och umgänge (FB 6 kap. § 2a 1st.). I samma statliga utredning gavs förslag att detta tydliggörs genom att 6 kap. § 2 a 1 st. (FB) får följande lydelse: ”avgörande enligt detta kapitel av alla frågor som rör vårdnad, boende, umgänge och annan kontakt än umgänge skall ske enbart utifrån vad som är bäst för barnet” (SOU 2005:43 s105). Anledning till tydliggörandet var att statens utredning har visat att föräldrarnas intresse tillgodosetts snarare än barnens. Fast oftast är det som är bra för föräldrarna också bra för barnen, men vikt skall läggas vid barnens intressen och barnperspektivet skall vara i fokus.

Nya vårdnadsregler 2006

1998 års Föräldrabalklag gav rätt för domstolen att döma till gemensam vårdnad även om en av föräldrarna motsade sig detta. De nya vårdnadsreglerna från 1 juni 2006 tillkom för att stärka barnperspektivet och inbegriper följande:

- För att gemensam vårdnad skall vara aktuell skall föräldrarna ha en förmåga att kunna samarbeta i frågor som rör barnet (FB 6 kap. §5 2 st.).
- Den tolvårsgräns som funnits innan har tagits bort från lagtexten och nu står det ”barnet nått en sådan ålder och mognad att dess vilja bör beaktas, får verkställighet inte ske mot barnets vilja utom då rätten finne att det är nödvändigt av hänsyn till barnets bästa” (FB 21 kap. § 5).
- Barnets bästa kommer att vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (FB 6 kap. § 2a 1st.).
- Våld i familjen ska i princip hindra gemensam vårdnad (FB 6 kap. § 2a 2 st.).

- Barnets behov att umgås med sina mor- och farföräldrar och andra närstående ska beaktas (FB 6 kap § 15a 2st.).
- Rätten får vid behov utse en medlare i mål som rör vårdnad, boende och umgänge (FB 6 kap § 18a).
- Den instans som verkställer en dom är flyttad från länsrätten till allmän domstol (FB 21 kap.).

Vårdnad, boende och umgänge (FB)

Föräldrarna måste komma överens i de tre begrepp som nämns i rubriken även när de går skilda vägar, eftersom det är avgörande för barnets livssituation. Om de inte kommer överens då avgör allmän domstolen angående vårdnad, boende, umgänge eller överlämnande av barn (FB 21 kap.).

Gemensam vårdnad innebär att båda föräldrarna har ansvar för barnets behov och rättigheter. Den gemensamma vårdnaden är av pedagogisk grund eftersom barnet behöver båda sina föräldrar och även om föräldrarna skiljs åt så bör en gemensam vårdnad vara bästa alternativet för barnet. Båda föräldrarna är vårdnadshavare och det är endast vårdnadshavarna som har rätt till insyn i frågor som rör barnen. Gifta föräldrar får gemensam vårdnad automatiskt vid barnens födsel (FB 6 kap. § 3 1 st.). En nära och bra kontakt med båda föräldrarna omnämns i FB 6 kap. § 2a. Vårdnadshavarna har ansvar att ta hänsyn till barnens synpunkter och önskemål vid stigande ålder och utveckling (FB 6 kap. § 11).

Ensam vårdnad är när det är enbart en av föräldrarna som har vårdnaden av barnen. Är föräldrarna inte gifta blir modern ensam vårdnadshavare (FB 6 kap. §3 1st.).

Att ha vården innebär att leva med och ta hand om barnet. Detta innebär att umgängesföräldern, som visserligen vårdar barnet, inte är vårdnadshavare.

Om föräldrarna har gemensam vårdnad och en av föräldrarna motsätter sig det kan tingsrätten avgöra tvisten. Tingsrätten dömer oftast till gemensam vårdnad om det inte är oförenligt med barnets bästa (FB 6 kap. § 5). Bara för att föräldrarna har gemensam vårdnad innebär det inte att barnet måste bo lika mycket hos båda sina föräldrar.

95 % av föräldrarna som har varit gifta med varandra och 86 % som har varit sambos har idag gemensam vårdnad (BO 2005). Det är en ökning sedan reformen 1998 då gemensam vårdnad började dömas även i fall då en av föräldrarna motsatte sig detta (Höjer & Röbbäck 2007).

Barnets *boendeplats* och boende förälder kan utses av domstolen om föräldrarna inte kommer överens om det själva (FB 6 kap. § 14 a). 500 000 barn bor inte hos båda sina föräldrar och av dem bor 60 % hos mamman, 22 % hos pappan och 18 % växelvis (BO 2005).

Barnet har rätt till *umgänge* med den förälder som han/hon inte bor hos (FB 6 kap. § 15 1st.). Om de inte kan träffas så skall en annan typ av kontakt tillgodoses. Det är vårdnadshavarens skyldighet att se till att denna umgängesrätt tillgodoses (FB 6 kap. 15 § 2 st.). Har föräldrarna gemensam vårdnad måste de avtala om hur umgänget skall fördelas mellan dem. Rätten får besluta eller socialnämnden kan giltiggöra en förälders talan om umgänge (FB 6 kap. 15a). Om föräldrarna inte kan komma överens kan umgänget beslutas genom domstol eller avtal (FB 6 kap. § 21). Om en av föräldrarna saboterar umgänge kan tingsrätten besluta om domens verkställande genom vitesföreläggande eller att polisen hämtar barnet (FB 21 kap. §3). Domstolen ska beakta barnets åsikt i förhållande till barnets mognad och ålder (FB 21 kap. § 5).

Familjerådgivningen

Familjerådgivningen erbjuder samarbetsamtal för separerade/frånskilda föräldrar för att finna eller förbättra samarbetet kring barnet. De får professionell hjälp att komma överens i vårdnads, boende och umgänges *frågor*. Föräldrarna erbjuds gemensamma eller enskilda samtal med eller utan barnet. I större grupp erbjuds även seminarium som kan hjälpa föräldrarna att komma vidare. Dessutom kan rådgivningen ske via telefon.

Familjerätten

Familjerätten erbjuder professionell hjälp vid umgänges, boende och *vårdnadstvister*. Denna hjälp är också i samtalsform där man försöker få föräldrarna att samarbeta. Utgångspunkten för samarbetsamtalen är att föräldrarna vill sitt barns bästa och att de har en tro på att samtalen kan lösa konflikten. Familjerättssekreteraren gör utöver samarbetsavtalen vårdnadsutredningar och lämnar upplysningar i vårdnad, boende och umgänges tvister på uppdrag av domstolen. Även denna typ av rådgivning kan ske över telefon.

Samtalen kan leda till, vid föräldrarnas samtycke, tecknandet av ett skriftligt och juridiskt bindande avtal om vårdnad, boende och umgänge av barnet (FB 6 kap. § 6). Socialnämnden är skyldig att förse föräldrarna med avtal och socialnämndens godkännande är giltigt (SoL 5 kap. § 3). I dessa fall ansvarar socialnämnden för att frågor om vårdnad, boende och umgänge

utreds (FB 6 kap. § 17a). I vårdnadsutredningar skall socialnämnden höra föräldrarna och barnet innan de lämnar upplysningar till domstolen (FB 6 kap. § 20). Domstolen kan fatta interimistiska (tillfälliga) beslut innan den slutliga domen faller. Interimistiska beslut kräver snabba upplysningar från alla parter.

Föräldrarna kan även erbjudas att barnen får vara med i barngrupper för att bearbeta föräldrarnas separation.

Barns aktörs- och skyddsperspektiv

Med barns *aktörsperspektiv* menas att barn själva kan berätta hur de har det och ha sina synpunkter och önskemål på deras livssituation. Med barns *skyddsperspektiv* menas att barn kan sakna överblick över sin livssituation och valmöjligheter, eller behöver skyddas från konsekvenserna av sina val på grund av låg ålder eller mognad (Ryrstedt & Mattsson 2007).

I lagar framgår klart att barns bästa skall vara avgörande och vara huvudprincip, men i praktiken är det svårt att uppnå som tidigare forskning har visat. Barns rätt att bli hörda och uttrycka sin åsikt är uttalad i barnkonventionen artikel 12. Det finns ingen åldersgräns för att framhäva sin åsikt. Hur denna åsikt tillämpas står i förhållande till barnets ålder och mognad enligt samma artikel. På detta sätt får barn en beroendeställning till vuxnas tolkning av barnens åsikt och vilja och barnaktörsperspektivet blir begränsat och inte självbestämmande, utan medbestämmande (Schiratzki 2006).

Barnkonventionens utarbetande (som gjordes av en FN kommitté) hade stävan att begränsa den fria tolkningen av barns bästa, men under utarbetandet av barnkonventionen diskuterades varken samspelet mellan barns rättigheter eller barns bästa närmare. Det togs för givet vad barns bästa var. Det ansågs att barns bästa har ett eget värde i sig och skulle tolkas i andan av barns bästa i samklang med landets kultur med ett särskilt beaktande av att barn är individer med egen vilja och känslor (Schiratzki 2006).

Enligt Svensk rätt behövs följande av barnets behov beaktas för att tillgodose barns bästa: omvårdnad och skydd för att kunna överleva och utvecklas, respekt för sin integritet och ett stabilt förhållande till båda sina föräldrar (Prop.1996/7:25 s.246; Prop.2004/05:170 s.194). I Sverige är inte talerätt för barn i samband med rättsliga processer i civilrättsliga mål uttryckt i lagtexten och vårdnadsutredare utses av domstolen som är den som förhör barnen. Tolkningen

av barnets yttrande är det enda sättet som barn får komma till tals. Tolkningen av barns åsikt kan vara båda från barnaktörspektivet och skyddsperspektivet. Det avgörs av de vuxna eftersom det är de som fattar beslut i vårdnadstvister/frågor.

Vid tolkning av barns bästa i svenska rätten betonas ofta att tolkningen fokuserar på barnets framtida förhållande. Detta medför en insikt att barns bästa inte enbart är en tolkningsprincip, utan också en norm som behöver en tolkning (Schiratzki 2006).

Uppsatsens frågeställningar

1. Hur beaktas barnperspektivet, enligt yrkesverksamma, i frågor/tvister rörande barn om vårdnad, boende och umgänge efter lagändringar i föräldrabalken 1 juli 2006 som innebar bl.a. ökad fokus på föräldrars samarbetsförmåga, samt borttagning av tolvårsgränsen (som kännetecknat barnets mognad)?
2. Har barnsperspektiv fått större utrymme eller försvinner det i de vuxnas perspektiv? Hur?
3. Hur upplever yrkesverksamma stödet till kärnfamiljen (inklusive barn) vid föräldrarnas separation? Är det tillräckligt?

Tidigare forskning

I ”Barn i kläm- hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge” (Röbäck & Höjer 2007), beskrivs ett forskningsprojekt där föräldrarna under en separation inte kan komma överens om vad som är ”barnets bästa” och vilka konsekvenser domstolens beslut får på barnet. Studien inleds med samtliga verkställighetsönskingar till länsrätten i Göteborg år 2001. Syftet med studien var att skapa en uppfattning om hur ärenden om verkställighet handlades i förvaltningsdomstolarna. I studien kom domare, handläggare inom socialtjänsten, familjerättssekreterare, medlare, nämndemän och föräldrar till tals. Resultatet visade barnens utsatthet och att ”barnets bästa” mer funkar i teorin än i verkligheten och att barnet inte sällan utsätts för övergrepp och våld. Det visade att inte alla föräldrar kan samarbeta och ha en gemensam vårdnad. Professionella var resultatnriktade och ofta inte insatta i barnets verklighet utan ville bara lösa ärendet så fort som möjligt. Resultatet av det blev ofta att någon av föräldrarna skickade in en ny ansökan till domstolen och domstolen blev krigsplatsen för föräldrarnas konflikt.

Bäck – Wiklund, skriver i utvärderingen av studieresultatet att: ”Sverige är ett land där jämställdhet mellan man och kvinna och delat föräldraskap sedan länge stått högt på den politiska agendan. Barnets bästa och rätten till båda sina föräldrar är en del av den offentliga retoriken om föräldraskap och barns uppväxtvillkor ” (Höjer & Röbäck 2007 s.3). Men resultaten tvingar samhället att ta större ansvar för barnens utsatthet, eftersom gemensam vårdnad inte är lämpligt i alla situationer samt att parterna inte alltid berättar hela sanningen plus att de professionella oftast vill, enligt Bäck-Wiklund, ”få ärendet ut händerna” (Höjer & Röbäck 2007 s.3).

I studien har det förekommit att föräldrarna påpekat att de beslut som fattats av en dom i tingsrätten, eller genom skriftligt avtal, var, för en eller annan anledning, inte förenad med barnets bästa och ledde till en fortsatt rättegång. Konflikter runt skilsmässa har gjort att föräldrarna hade svårt att sätta barnets perspektiv i fokus utan barnet blev enbart ett verktyg att använda i konflikten.

Studien visade också att barnets bästa ofta inte tas på allvar med hänsyn till dennes ålder, kompetens, mognad och ansvarsförmåga. Barnet anses inte kunna göra en trovärdig bedömning av sin egen situation. Det anses heller inte bra att låta barnet ta ansvar för sitt

yttrande på grund av lojalitetskonflikt mot sina föräldrar. Därför läggs barnets yttrande in i familjerättssekreterarens helhetsbedömning där det är risk att yttrandet förlorar sitt verkliga budskap. Studien visade att fokus ofta lagts på föräldrarnas maktkamp och att barnets behov lämnats åt sidan.

Att låta barnet vara subjektet och utöva aktörsskap kräver mognad från föräldrarna. Att tvinga barnet till umgänge med en förälder som utövat våld är att bortse från barns grundläggande behov av skydd och omsorg.

Hög andel av gemensamvårdnad klargör, enligt författarna, att syftet med 1998 års reform var att döma till gemensamvårdnad även vid en av föräldrarnas motvilja. Ett av reformens syfte, författaren hänvisar till Eriksson och Pringle (2005), var att främja ökad jämlikhet mellan könen. Problemet var att om föräldrarna inte kunde samarbeta så får barnet inte bara lida innan skilsmässan/separationen utan även efteråt under alla bråk mellan föräldrarna. Med de nya vårdnadsreglerna kan den ena föräldern begära ensamvårdnad – särskilt om det är risk för våld.

Gällande jämlikhet mellan genus anser Schiratzki (2001) att enligt likhetsprincipen skall lika behandlas lika och olika behandlas olika och det förekommer mycket forskning angående genus skillnader och likheter. Hon skriver också att vårdnadstvisträtten kan i djupet jämföras med sakrätten (Schiratzki 2001).

I en undersökning har socialrättsforskaren Rejmer granskat 114 vårdnadstvister som var behandlade av 16 olika tingsrätten och var i kontakt med 108 föräldrar, 68 domare, 68 socionomer och 85 advokater och undersökningen har visat att det finns allvarliga brister i domstolarnas sätt att besluta om vårdnadstvister. Enligt forskaren fungerar rättssystemet dåligt när det gäller att hitta en lösning som tillfredställande uppfyller det enskilda barnets behov. I undersökningen tyckte 79 % av socialsekreterarna, 50 % av domarna och 60 % av advokaterna att begreppet ”barns bästa” skulle definieras mer exakt. I 90 % av fallen följer domstolen familjerättssekreterarnas rekommendation. I enbart 77 % av fallen utreddes vad barnets egentliga vilja var (Neppeberg 2002).

Föräldrar i kris glömmer ofta barnets behov och samhället erbjuder för lite stöd. T ex i skolan så vågar inte många lärare ta upp skilsmässan i skolan eftersom de saknar stöd från ledningen. Många skolor saknar elevhälsa och psykologer. ”Myndigheterna är rädda för att kritiseras för

att inte vara tillräckligt jämställda och därför förespråkar regelmässigt att barnen ska bo lika mycket hos pappan som hos mamman” säger Arnö, psykolog och projektledare på Rädda barnen i boken ”Skiljas – barnen berättar fortfarande”(Arnö 2009 s5.). Enligt henne är det många barn som tar tröstarens roll mot sina föräldrar – trots att det borde vara det omvända. Barnet borde ha rätt till sin barndom.

Arnö startade projektet ”Rädda Barnens mottagning till barn åt skilda föräldrar” år 2005 och avslutades i början av 2009 har resulterat i en bok. Under projektets gång tog 700 barn själva initiativet att mejla psykologer för att få hjälp. Det är ungefär hälften av alla föräldrar som skiljer sig, som hamnar i konflikter och då ofta ringer barnen till Rädda Barnens mottagning. Därför föddes idén att stötta barn via e-post. Ett av projektets mål var att samla kunskap om hur barn upplever skilsmässa och sprida den kunskapen.

Tre dominerande orsaker till att barnet mår dåligt efter skilsmässan är: bråk, boende och styvfamiljen. De flesta barn mår dåligt i konflikter, många barn är missnöjda hur boende arrangeras samt har lojalitetskonflikter mot den nya familjen. Barnet vågar inte uttrycka sig på grund av rädsla för de vuxna och de vuxna är inte sena att hävda sina rättigheter – påpekar projektledaren som är övertygad om att boendefrågan måste utgå ifrån barnet, inte vad föräldrarna anser vara det bästa. Psykologen hävdar att gemensamt boende är en god tanke men tyvärr inte alltid bäst och kan till och med vara farligt om man tillämpar samma vårdnadsmodell på alla. Den passar inte för alla barndomsperioder och inte för alla barn.

Psykologen ser fram emot att samhället erbjuder mer stöd till familjer som genomgår skilsmässa och ger exempel från Skottland där psykologer regelbundet går ut till skilsmässofamiljer och ger sitt stöd. Det är en bra modell, enligt Arnö, som skulle passa Sverige eftersom det är svårt att själv gå ut och söka stöd när man är i kris. Det viktigaste budskapet från boken är att det inte är själva skilsmässan som påverkar barnet utan hur föräldrarna hanterar den. Boken avslutas med en förklaring att alla barn precis som vuxna mår bäst, när de själva kan påverka sin egen situation och sitt egna liv, prata av sig fritt och erbjudande till samhället med den retoriska fråga: ”hur kan vi alla göra det möjligt?” Det är frågan, - hur kan vi göra det bättre än det är nu, - som väntar på svar som ska formas i samhällets evolutionsprocess.

En liknande rapport om det försvunna barnperspektivet hävdar att barnen reagerar efter att skilsmässan är avklarad och föräldrarna har gått vidare. Då ringer barnen till BRIS på grund av att de känner sig ensamma och vill dela med sig av sina upplevelser. De oror sig över hur de har det hos den andra föräldern, är missnöjda med sitt boende, känner sig ensamma och kan inte prata om sina upplevelser hemma - hävdar BRIS – ombud Region Mitt, Grönkvist (Hultgren 2008).

Enligt Grönkvist försvinner barnperspektivet i separationsprocessen och även senare om föräldern inte vågar föra barnens talan för att undvika konflikt med den andra föräldern. Det förekommer också många andra bakomliggande problem som missbruk, psykisk ohälsa och misshandel.

Gemensamt för män och kvinnor är oron för att inte räcka till som förälder - frustrationen att inte kunna föra barnets talan på grund av rädsla för konflikter med den andra föräldern. Flera pappor är frustrerade över att de inte får träffa barnen eller inte tillräckligt mycket. Mammor oroar sig över frånvarande pappor eller hur barnet har det hemma hos pappan. Även far- och morföräldrar ringer och är oroliga över barnets situation. Det finns ett stort behov av att prata och en tredjedel av samtalen till BRIS handlar om skilsmässor och 28 % av dem är från män.

Barn och föräldrar kan accepteras som motparter i offentlig barnavårds mål enligt LVU (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga). Barn har egen status med processbehörighet vid 15 års ålder medan i civilrättsliga mål gällande vårdnad, boende och umgänge är det inte möjligt för barnen att möta sina föräldrar som motparter. De skilda vägarna att behandla de två olika typerna av konflikter grundas på ideologi (Ryrstedt & Mattsson 2007). De hävdar att i tvister rörande vårdnaden av barn, deras boende och umgänge har lagstiftningen inte lyckats övertyga om att föräldrar alltid ska prioritera barnens bästa, även när de tvistar om detta i rättegången. Ryrstedt och Mattsson (2007) ställer en retorisk fråga om hur barns bästa överhuvudtaget kan uppnås om konsekvenser av den konstruerade legala processen inte kräver hänsynstagande till om det finns någon konflikt mellan barn och föräldrar, för att utgångspunkten är att det inte finns någon konflikt som behövs göras synlig. Problemet, enligt artikelförfattaren, är att barns bästa kan överskuggas av praktiska övervägande från föräldrarnas sida på grund av att skyddsperspektivet dominerar och barn har ingen talerätt i mål som de har i LVU processen där aktörsperspektivet framhålls.

Med aktörsperspektivet menas barns, som subjekt, handlingsutrymme och handlingsfrihet.

Med skyddsperspektivet menas att barn är minderåringar som inte kan inse alla

konsekvenserna av sina val och deras handlande kan vara skadlig för dem och därför behöver skyddas. Artikelförfattarna vill påpeka att uttrycket ”under vårdnad och förmyndarskap” redan betonar föräldrarnas mer rättsliga ställning som kommer från ett patriarkaliskt synsätt (som att vara född i en viss status) än skyldigheterna emot sina barn. Utgångspunkten att barn bor hos båda sina föräldrar grundar sig på samlevnadsprincipen som försvinner efter skilsmässan och att domen kan utpeka en boendeförälder är en tydlig rättighetstanke riktad mot föräldrarna. Kan även mindre barn tvingas till umgänge med tvångsåtgärder som tvångshämtning och utdömt vite vid umgängessabotage mot boendeföräldern?

Under 2007 var det 7200 barn som var under utredning om vårdnad, boende och umgänge (Socialstyrelsen 2008). I ett projekt som pågick under 2005-2007 med barn som bevittnade pappans våld mot mamman kom det fram, med hjälp av barns berättelser, att utredarna hade problem att både se och giltiggöra barnens utsatthet och samtidigt erbjuda barnen delaktighet i utredningsprocessen. ”Att verkligen få vara delaktig eller få beskyddande och empatisk omsorg från vuxna framstår därför som det mest problematiska ur våra barninformerars perspektiv”(Erikson & Näsman 2009 s. 34). Enligt Eriksson och Näsman är delaktighet en fundamental rättighet i barnkonvention och konventionen är inte inkorporerat som en lag i Sverige, den svenska lagstiftningen är bara anpassad till konventionen.

I konventionens artikel 12 betonas barnens ålder och mognad som begränsning för möjligheten att påverka och det leder till att barns kompetens ifrågasätts.

Familjerättsekreterare har till uppdrag att undersöka barnets inställning i samband med vårdnadsutredningar (FB 6 kap.19§). Sedan 2006 har barnet rätt att säga sin åsikt i samband med interimistiska (tillfälliga) beslut gällande vårdnad, boende och umgänge (Prop.2005/06:99). Enligt artikelns författare finns det en tvetydig syn på barnet i samhället: både som ett objekt som kräver skydd och som ett subjekt – aktör. Problemet är att i praktiken ser en behovsorienterad välfärdsprincip barnet som ett objekt och tar ett omsorgsperspektiv som visar maktrelationen och barns underordning relativt till vuxna. Men enligt artikelförfattarna definieras välfärd i teori utifrån de resurser som individen kan disponera för att själv få kontroll att kunna styra sitt liv (SOU 2000:1). Enligt detta delaktighetsperspektiv ses barn som subjekt – aktörer – medborgare. Men som projektet har visat dominerar i praktiken den behovsorienterade välfärdsprincipen.

Barnens boendetvistprocess kan inte direkt avgöra om föräldrarna har samarbetssvårigheter och på grund av detta döma till ensamvårdnad. Singer (2007/2008) anser, efter en

vårdnadstviststudie, att vårdnadstvister inte brukar lösa konflikter mellan föräldrar, då grunden är samarbetsvårigheter, därför om målsättning är att så ofta som möjligt att föräldrarna ska ha en fungerande gemensam vårdnad, då krävs förbättringar av metoderna för konfliktlösning vilket ger möjlighet till samarbete. Enligt professorn avgör domstolen tvister efter ”ganska trubbiga kriterier” (Singer 2007/2008 s.15).

De nya vårdnadsreglerna bidrog till ett steg fram för barnperspektivet för att bl. a. yngre barn fick sina röster hörda. Något som saknas är hur barns åsikter ska tolkas och vilken betydelse de ska tillägnas. Det är ju ett viktigt moment, - tolkningen av barnets vilja ska stämma överens med barnets bästa (Ryrstedt 2007).

Det finns grundläggande skillnader mellan synen på det legala ansvaret för barnet i olika länder (t ex i England och Australien finns det speciella domstolar och domare som är specialiserade på familjerätt). I Sverige avgörs vårdnadstvister i allmänna domstolar. I England och Australien är barns bästa utgångspunkt och generell princip, men i Sverige utgår barns bästa från individuellt perspektiv, från in-casu (latinskt uttryck och juridisk term med betydelsen ”i varje enskilt fall”) bedömningar i fokus. I England läggs stor vikt vid barnets önsknings, i Australien betonas även hur starka barnets önsknings är. I Sverige finns det inte någon lag att barn får uttrycka sin vilja vid samarbetsamtal medan barnets rätt för sin vilja är uttalad i Norge (Ryrstedt 2007).

I England ges möjlighet för barnet att aktivt delta i diskussionen med hjälp av en medlare som har barnens bästa i centrum. Medlarens uppgift är att stödja föräldrarna i förståelsen av barnets behov, känslor och synpunkter. Medlarens mål är att få till en samförståndslösning så att ingen känner sig missnöjd. I Sverige och Norge företräder medlaren föräldraskapet och inte äktenskapliga relationer. Medlaren använder inga psykoterapeutiska metoder för att lösa föräldrarnas relationsproblem. I Finland, Australien och England har medlingen en bredare natur och kan användas i olika krissituationer för att hjälpa föräldrarna till att lösa tvistefrågor. I Norge är medlingen i de flesta fall obligatorisk om paret är makar eller sambor och har barn som är under 16 år. I Sverige finns en teoretisk möjlighet att tvinga föräldrarna till samarbetsamtal men den används sällan på grund av att det inte finns några sanktioneringsmöjligheter. I Norge, Australien och England kan rätten välja ut ett biträde för barnet. Den möjligheten finns inte i Sverige där domstolen enbart kan bestämma om vårdnaden ska vara gemensam/ensam, boendet växelvis/statiskt. Det finns inga bestämmelser

hur umgänget ska beslutas utan rätten är fri att göra in-casu bedömningar. Ryrstedt (2007) betonar att England och Australien ger ett stort utrymme för barnet att komma till tals, där han/hon kan besvara frågor på domarens tjänsterum, få ett ombud och även få vittna. I Norge krävs det speciella omständigheter för att rätten ska gå mot ett beslut från ett barn om är 12 år eller äldre. I Sverige hör rätten sällan barnet eftersom man anser att barnet skadas av detta. Problemet, enligt artikelns författare, är att det legala ansvaret i Sverige bygger på föräldrarnas jämlikhet som är inriktad på rättigheter och inte på skyldigheter. Andra länder har löst detta mer pragmatiskt utan att tro på harmoniperspektivet i en splittrad familj. Särskilda biträden för barn finns inte i Sverige på grund av en grundläggande inställning att barn och föräldrar måste komma överens. Domstolarna i Sverige saknar special kompetens inom familjerätt och artikelns författare anser att det verkligen skulle behövas.

I en studie med sexåringar försökte studiens författare undersöka vilken betydelse det har för barn att man utgår från barnets egna perspektiv. I samtal synliggörs vuxnas perspektiv på barn och barnets egna perspektiv på sin egen tillvaro (Arner & Tellgren 2006). Med barnsperspektiv noterar bokens författare vuxnas syn på barn med barns bästa i centrum. Barns perspektiv anser författarna är barnens egna föreställningar om sina liv. Bokens författare påpekar att för vuxna är det naturligt att utgår från sitt perspektiv medan man måste välja barnsperspektivet (göra ett aktivt val). Författarna ser fram emot att samvaron mellan barn och vuxnas kommer att förbättras eftersom grundsynen att: ”barn skall synas, men inte höras” lever kvar även idag (Arner & Tellgren 2006 s.130).

Teoretiska utgångspunkter

Jag vill belysa de mest centrala teoretiska utgångspunkter som jag använder som grundläggande för min studies resultatanalys.

Den kognitiva teorin, med sina rötter i Gestaltpsykologin, framhävdar helhetsskapande processer i förståelse av verkligheten. Enligt denna teori försöker människan hela tiden tolka världen genom de sociala relationerna. Driftkraften för det egna beteendet blir oftast en tolkning av andras motiv i jämförelse med egna motiv. Människor kan även ge bedömningar som inte alltid stämmer exakt, men som kan leda till generaliseringar, slutsatser och bedömningar (Kelly 1955).

Aspers (2007) beskriver J. H. Meads rollövertagande teori som hävdar att symbolerna skapar förväntningar om handlingar hos dem som deltar i interaktionen. Meningen är att barn lär sig hur samhället fungerar genom att härma olika roller. Samhällets syn är inbyggd i rollen. När rollen har lärts in, då har samhällets syn också lärts in och börjar reproduceras genom individens beteende. Detta är en form av inläring och socialisation. Man övertar normer och värderingar i det samhälle man bor.

Medvetande uppstår, enligt Mead, som en konsekvens av social interaktion. Fokus läggs i symboliken som uppstår mellan individerna. Mening och erfarenhet är förstås i relation till sociala relationer och processer.

Social konstruktivism teorin påstår att de samhälliga strukturerna och det enskilda jaget är produkter av mellanmännsliga interaktioner. Kunskapen kan ses som en social konstruktion för att den saknar grund i objektiva observationer. Inflytande av sociala konstruktioner skapar osynliga men maktfulla gränser, som institutionaliseras och överlämnas till kommande generationer (Berger; Luckmann 1966).

Den rationella val teorin redovisas av Brodin Danell (2007) som utgår att människa är en rationell varelse som väljer de bästa medlen för sitt handlande medveten i samband med sitt mål. De individuella handlingarna kan vara på individens nivå (mikronivå) eller samhälliga (makronivå). Rationella handlingar delas in i smala kontra breda inriktningar. Den smala förklarar individens egenskaper som styr dess handlingar. Författare noterar att huvuddraget, enligt Backer (1964), är att människor agerar från egen nytta och har tillgång till all information som är nödvändig för att fatta beslut. Författare hänvisar till Boudon (1989) vars bredare rationella val teori inte anser det vara möjligt att lägga förväntningar på människornas egenskaper utan ta hänsyn till de vardagliga mänskliga handlingarna för att förstå och även förklara vad som egentligen styr mänskliga handlingar. Tanken om möjligheten att specificera vad som är objektivt rationellt har övergivits och utgångspunkt är subjektiva människors uppfattningar och upplevelser. Brodin Danell (2007) hänvisar till aktörens och observatörens olika perspektivteorier som enligt Coleman (1990) och Weber (1968) anser att det som ofta förklaras som icke-rationellt snarare beror på att observatören inte upptäckt aktörens rationella synvinkel och därmed aktörens verkliga perspektiv. Vad som är rationellt i ett sammanhang behöver inte vara lika rationellt i ett annat sammanhang.

Metod

Metodval

Jag har begränsat min uppsats att utgå från barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister.

För att svara på uppsatsens frågeställningar som utgår ifrån barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister jag har valt en kvalitativ uppsatsdesign.

För att klargöra uppsatsens syfte orienterad jag mig i intervjuer och observationer av datainsamlingsmetoder utifrån yrkesprofessionellas perspektiv, dessutom har jag utgått från tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter.

Jag har använt hermeneutiska (närma sig forskningsfenomen utifrån sin egen förståelse) och fenomenologiska (företeelse som visar sig) tolkningsmetoder.

Jag har intervjuat fyra familjerådgivare och sex familjerättsekreterare för att utreda vilken ställning barnperspektivet har fått efter de nya vårdnadsreglerna trädde i kraft år 2006.

Familjerättsekreterare ger hjälp till kärnfamiljen att lösa de juridiska delarna av vårdnads, boende och umgänges tvister. Familjerådgivningen ger hjälp till kärnfamiljen att neutralisera konfliktnivåer i vårdnads, boende och umgänges frågor.

Båda instanserna jobbar med parets separation och hjälper föräldrarna att beakta barnperspektivet. Därför ansåg jag att jag behövde intervjuja både instanserna. Jag applicerar undersökningsmetoden på kategorierna: genus, ålder, klass, etnicitet av kärnfamiljer i samband av vuxnas och barns perspektiv i de ramar som samhälle har erbjudit för att lösa vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister.

Jag har valt ett icke-sannolikhets, målinriktad urval för intervjuer i samband med observationer (Merriam 1994)

Metod för datainsamling

Jag har valt halvstrukturerade intervjuer och observationer för att samla in data. Intervjuerna var både av den direkta typen (på-plats) och via telefon. Jag försökte föra en dialog och skapa

ett öppet utrymme för respondenten att lämna sin åsikt samtidigt som jag hade frågor som skulle besvaras. Det var två bortfall på grund av att de yrkesprofessionella ansåg att de saknade erfarenhet för att besvara på frågorna. Telefonintervjuer bidrog till större anonymitet och svaren fick en mer personlig inställning som jag ser som en fördel. På-plats intervjuer i samband med observationer gav en helhetssyn, men de personliga inställningarna kunde vara inte lika tydliga, som på några telefonintervjuer.

Urval

Urvalet var strategiskt och målinriktat för att samla in information och åsikter, för att besvara uppsatsens frågeställningar från yrkesprofessionellas perspektiv grundat på deras erfarenheter. Jag har valt att intervjua sex familjerättsekreterare (två av dem i en intervju) och fyra familjerådgivare för att belysa barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister. Det är nio intervjuer av yrkesprofessionella i uppsatsen för att behålla uppsatsens trovärdighet, giltighet och pålitlighet inom undersökningens frågeställningar.

Etiska övervägande

Respondenterna fick reda på att deras intervjusvar ska användas i min C-uppsats och att deras åsikter kommer att förbli anonyma. Jag har presenterat mig och min uppsats samt meddelat respondenterna om att de kan avsluta intervjun när de vill det och detta förekom i ovan nämnda bortfall. Jag har inflikat mer känsliga frågor vid lämpligt tillfälle i intervjun så att respondenten kunde känna sig bekväm och svara på ett öppet sätt utifrån sina erfarenheter och sin personliga inställning.

Databearbetning

Under ”på-plats” intervjuerna har jag spelat in intervjun på band och sedan gjort anteckning i samband med att jag har lyssnat på bandet. Under telefonintervjuerna har jag använt anteckningar och hela intervjun skrevs ner direkt efter samtalet.

Frågor och underfrågor till yrkesverksamma hade samma omfattande barnperspektiv i deras arbete för att ge djupare insikt i deras vardag och upptäcka vilken ställning barnperspektivet har i dagens samhälle, samt att se den sammanhängande helheten. Tredje frågan innehåller bl.a. några underfrågor om barnperspektivet i civilrättsligt mål bara till familjerättsekreterare (bilaga 1). Samtalen har bearbetats inför analys utefter frågor till yrkesverksamma för att besvara uppsatsens frågeställningar. Kategorier som ålder, genus, etnicitet, klass och dess perspektiv i samband med frågorna gav djupare insyn i uppsatsens studie.

Resultat

Resultatanalys

Det resultat jag fick fram under intervjuerna med de yrkesverksamma delar jag upp i teman och i kategorier. De första två teman har en berättande/tolkande karaktär från de yrkesverksammas praktik. Sedan i de två andra följande teman försöker jag urskilja och belysa de faktorer som framkom under intervjuer och har en inverkan till barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister.

De två avslutande resultatanalys teman har en tolkande och analytisk karaktär.

De nya vårdnadsreglerna från 2006 har bidragit till ett steg närmare barnperspektivet

Tidigare forskningsresultat från 2001 har visat allvarliga brister i hur ”barns bästa” efterlevs när föräldrarna tar skilda vägar. Dessutom visar det att ”barns bästa” funkar bättre i teorin än i verkligheten (Höjer & Röbbäck 2007).

Avsikten med de nya vårdnadsreglerna var bl. a. att ”barns bästa” ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (FB 6 kap. § 2a 1st.). Förr stod det i lagtexten att barns bästa ska komma i *främsta rummet*. Detta har nu förtydligats med att barns bästa ska vara *avgörande* i beslut. Anledning till tydliggörande var att statens utredning ansåg att föräldrarnas intresse snarare tillgodosågs än barnens (SOU 2005: 43).

Barnkonventionen betonar att barns bästa skall komma i främsta rummet ”vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ” (artikel 3).

Respondenterna svarar att barns rättigheter får större fokus idag. I en intervju noterades av familjerättsekreterare att: ”*vi har alltid beaktad barnperspektivet och när de nya vårdnadsreglerna trädde i kraft då lade de yrkesverksamma ännu mer fokus på barnperspektivet. Dessutom får barn även information i skolan om sina rättigheter och yttrandemöjligheter*”. Enligt en yrkesprofessionell: ”*försöker vi få barns bästa att bli avgörande i alla beslut om vårdnad, boende och umgänge och inkluderar alltid barns åsikter i sina förslag till domstolsbeslut*”. En annan familjerättsekreterare hävdade att: ”*barn har fått*

större och större yttranderätt de senaste åren” och ”idag är yrkesprofessionella mer medvetna om barnperspektivet - likaså föräldrar och barn”. I barnkonventionen framgår det att barns bästa ska komma i första rummet för föräldrarna (artikel 18). Det verkar som barns bästa får den rätta uppmärksamheten från yrkesverksamma vilket förhoppningsvis får vara avgörande.

En familjerådgivare som hjälper kärnfamiljer att lösa vårdnads, boende och umgänges frågor säger att: *”barn erbjuds samtal med eller utan föräldrar”.* En annan familjerådgivare förtydligar att: *”det är en tredjedel av familjerådgivarnas jobb att jobba med barn och barnperspektivet direkt eller indirekt beroende på vilken inställning föräldrarna har till barnperspektivet”.* Ytterligare en familjerådgivares åsikt var att: *”familjerådgivare försöker att få barns bästa att bli avgörande i vårdnadsfrågor och om föräldrarna tar tid och har vilja att hitta lösningar som passar alla och har barn i centrum, då blir barnperspektiv avgörande”.*

Här har stort fokus lagts på hur föräldrarna se på barnperspektivet, på grund av att familjerådgivning är frivillig och om barn ska höras beror på föräldrarnas inställning. Det krävs båda föräldrarnas samtycke för att ta barn med sig på familjerådgivning. Men själva familjerådgivarna och familjerättsekreterarna har för avsikt att få barns bästa att bli avgörande för alla beslut i vårdnad, boende och umgänge. En familjerådgivare angav med glädje att: *”de fick dock större resurser de senaste åren, att det finns nästan ingen väntetid att komma till rådgivning längre”* och att: *”ibland tar ungdomar initiativet att komma med sin familj för att reda ut vårdnads, boende och umgänges frågor”.*

Uppsatsens författare anser att det är till familjens fördel att staten har stött familjerådgivning med bättre finansiering de senaste åren. Även ungdomar känner sig välkomna att lösa sina aktuella frågor med familjeterapeuters hjälp. Detta pekar på att de nya vårdnadsreglerna fick samhället att se på problemet på ett nytt sätt med familj och barns bästa i fokus.

Det är ett framgångsrikt steg för barnperspektivet i allas medvetande att barnperspektivet skulle spela en avgörande roll i alla frågor som rör barn (Ryrstedt 2007). Man kan hänvisa till den kognitiva teorin som utgår från att människan hela tiden försöker tolka världen och de sociala relationerna. Driftkraften för det egna beteendet är oftast tolkningen av andras motiv i samband med de egna motiven.

Det är fler ändringar med de nya vårdnadsreglerna (FB 2006) som bidragit till det ökade barnperspektivet. En familjerättsekreterare hävdar att: *”det har lagts större fokus på yngre barns yttrande... det blev fler ensamvårdnadsbeslut”*. En annan familjerättsekreterare tydliggör att: *”tolvårsgränsen var i lagen om verkställighet till umgänge om barn inte ville umgås med en av sina föräldrar, då kunde inte länsrätten gå mot barnens vilja. Folk trodde att barn fick bestämma hur de ville bara de hade fyllt tolv år i alla ärande, men det var inte så. Den gränsen är flyttad nu och barns inflytande i vårdnads, boende och umgänges frågor kan lösas i deras omgivning och i relation med föräldrarna”*.

I samma intervju anges det också att: *”om det förekommer våld, missbruk eller psykisk sjukdom, då det är en annan sak och det behövs inte stora bevis som tidigare för att barn ska slippa umgänge med en sådan förälder... För att få ensamvårdnad tidigare behövde man mycket bevis om våld, missbruk eller annat i familjen som ledde till att barn mår illa, men nu brukar det räcka med att föra talan om de nämnda negativa faktorerna för att få ensamvårdnaden om barnen”*. Det anges också att: *”efter de nya vårdnadsreglerna trädde i kraft blev det fler ensamvårdnadsbeslut på grund av att föräldrarna inte kan samarbeta och det brukar vara så att om de inte pratar med varandra i två år att domstolen beslutar om ensamvårdnad.”*

De nämnda förändringarna var resultatet av de nya vårdnadsreglerna FB 2006 som har bidragit till de bättre lösningarna från barnperspektivets synvinkel av vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister. Även en familjerådgivare anger att: *”antalet ensamvårdnadshavare som kommer vid familjesvårigheter har ökat”*.

Enligt en familjerättsekreterare: *”är det ganska nytt att rätten utser medlare som hjälper hela familjen med praktiska lösningar”*, också: *”att domstolen fattar interimistiska (tillfälliga) beslut om hur vårdnadsumgänge ska vara tills domstolen fattar de slutliga beslut”*. Det anges även att: *”familjerättsekreterare har fått mer utbildning om barns villkor”* på den senaste tiden.

De förändringarna är ett försök att förbättra barns villkor och de nya vårdnadsreglernas (FB 2006) krav. De nya vårdnadsreglerna bidrog till ett steg fram för barnperspektivet för att bl.a. yngre barn fick sina röster hörda (Ryrstedt 2007). Det fanns ett tydligt behov av att sträva efter att barnperspektivet efterlevs (SOU 2005:43) och att närma sig barnkonventionens krav. Enligt den kognitiva teorin, som framhävdar helhetsskapande processer för förståelse av

verkligheten, försökte man mer eller mindre balansera skillnaden mellan de förväntade barnrättigheterna (Barnkonventionen 1989) och de verkliga barnrättigheterna (FB 2005) (som inte efterlevde barnkonventionens krav) med de nya vårdnadsreglerna. Jag kom fram till att de nya lagändringarna (FB 2006) har tagit oss ett steg närmare de förväntade resultaten och de positiva effekterna som jag har fått fram i de yrkesverksammans svar.

Det fanns också åsikter som t.ex. en familjerådgivare noterar att: *”borttagningen av tolvårsgränsen inte har påverkat vårt arbetssätt så mycket eftersom vi redan hade projekt med barn under millenniums första år. Detta projekt hade till syfte att stötta barn i relationer och att se att barn fick hjälp vid familjesvårigheter”*, det visar sig att familjerådgivare redan har i några år utgått från barnperspektivet för att lösa familjesvårigheter. En familjerättsekreterare angav att med de nya vårdnadsreglerna: *”blev det ingen stor skillnad, eftersom man alltid har utgått från barns bästa”*. Det visar också strävan att jobba utifrån barns bästa. Man kan utgå från den kognitiva teorin som hävdar att människor försöker skapa mening och tolka världen hela tiden för att få sammanhang av händelser. De tolkningarna återspeglas i de nya vårdnadsregler från 2006 som har tagit oss ett steg närmare att barnperspektivet blir avgörande i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister.

Barnperspektivets beaktande av de yrkesverksamma

Enligt yrkesprofessionella försöker de flesta familjer lösa familjeproblem på familjerådgivning och om de inte lyckas då vänder de sig till familjerätten.

Enligt en familjerådgivare: *”inbjuder de barn till samtal och hoppas att föräldrarna är intresserade av att ha barnen med. Barnen informeras om sina rättigheter och detta kan leda till konflikt eftersom barnen börjar kräva sitt”*. Men samtidigt anges att: *”det är bra att barn har en åsikt... barnen får komma till tals och det finns ingen åldersgräns... det diskuteras också sådana svåra frågor som våld både mot vuxna och mot barn om det förekommer”*.

En annan familjerådgivare anger att: *”barn kan påverka om föräldrarna tillåter det... oftast kan inte föräldrarna samarbeta och då glöms barnperspektivet bort. För att undvika detta brukar man sätta ut nallar under samtalen som representerar barnen. Det brukar ha stor påverkan på samtalen”*. Om barn ska vara på samtalet eller inte beror på föräldrarnas

inställning och om barnen inte är med då använder familjerådgivare andra metoder som närmar sig barnperspektivet.

Oenighet mellan barn och föräldrarna synliggörs inte i civilrättsliga mål och utgångspunkten är att barn och föräldrarna skulle komma överens. Grunden för en sådan inställning är ideologisk (Ryrstedt & Matsson 2007). På grund av en sådan inställning finns det få familjerådgivningsenheter som jobbar enbart med vuxna, men dessa jobbar med barnperspektivet indirekt. Enligt deras åsikt: *”så är det föräldrarnas uppgift att, med stöd från familjerådgivarna, få fram en lösning som gynnar barnperspektivet.”*.

På en annan familjerådgivning, där barn var välkomna, sades: *” att familjerådgivarna försöker belysa barnens bästa på olika sätt. Man bjuder även morföräldrar och farföräldrar att prata kring barnen. Man säger tydligt till föräldrarna att man får tänka från barnperspektivet. Också... yrkesprofessionella försöker bromsa för snabba beslut om vårdnadstvister på grund av att man tänker annorlunda efter ett tag när terapin pågår och allas perspektiv uppmärksammas... om det är aktuellt pratar man enskilt med barnet”*. Man kan se en variation av metoder med vilka yrkesverksamma försöker belysa och utgå från barnperspektivet.

Familjerättsekreterare på familjerätten berättar att på samarbetsamtal, som funkar som stöd och kan leda till avtal om barnens vårdnad, boende och umgänge till föräldrarna som tar skilda vägar, kan föräldrarna ha barn med sig om de samtycker om det. Vid lösningar av vårdnadstvister på allmän domstol får familjerättsekreterare uppdrag för vårdnadsutredning och enligt en respondent: *” finns ambitionen att barns bästa bli avgörande i vårdnads, boende och umgänges frågor. Barn får komma till tals från 6-7 ålder i frågor som rör dem. Förslag till domstol ges ofta med redovisning av barns inställning och om det inte ges då beror det på barnet är yngre än sex år”*. En annan familjerättsekreterare anger att: *” barn får komma till tals i alla frågor rörande dem själva. När de är små och om de inte kan prata då visar de (barnen) med dockor om hur det är och hur de vill ha det. Förslag från yrkesprofessionella till små barn upp till tre års ålder ges med hänsyn att de behöver en fast punkt. Barns bästa avgörs från information man får från barnen och omgivningen. Skyddsfaktor anses som nummer ett och viktigaste. Aktörs- subjekt faktor ansågs beroende från mognad och situation”*.

Det fanns även andra åsikter från andra familjerättsekreterare som: ” om barn själva ta initiativet och säger hur de vill ha, då lyssnar man, men inte annars... man får aldrig fråga barnen direkt: ”vad vill du”, det är barnmisshandel, barn får vara barn och inte besluta hur vuxnas tvist ska avgöras”. Jag anser att det finns olika åsikter och stilar att jobba med barn, att göra dem delaktiga i vårdnadsutrednings beslut. Som förklaring fick jag att det finns många skolor vad gäller syn på barn. Skyddsaspekt angavs som grundläggande och nummer ett, medan barnkonventionen till den första kategorin räknar grundläggande friheter och rättigheter och till den andra kategorin räknas rättigheter som ger skydd. Främjande av barnens utveckling är i tredje kategorin.

Det framkom att vid vårdnadsutredningar: ”äldre barn kan ta ansvar för sitt yttrande, men yngre barns yttrande kan vändas mot dem själva, eftersom de är ofta osäkra om vad dem vill”. En annan yrkesverksam anger att: ”barnens åsikt är bara en del i det hela”. Det fanns en annan åsikt: ” det är helt ok om barn ta ansvar för sin åsikt speciellt när de är äldre. Barns bästa avgörs genom att se på helheten och titta på informationen som man får och lyssnar på barnens vilja”. En till notering är att: ” det är inte barn som avgör, men vi tittar på helhetssituationen och inte tydligt skriver vad som är barnets ord, så att barnet inte behöver känna ansvar inför föräldrarna för sitt val”. Här kan man igen se att det finns skillnader på hur man ser på situationen när det är lämpligt att göra barnen delaktig och betydelse av dennes yttrande.

Delaktighet är en fundamental rättighet i barnkonventionen och den svenska lagstiftningen är bara anpassad till konventionen och inte inkorporerad som en lag i Sverige (Erikson & Näsman 2009). Enligt artikelns författare finns det i samhället en tvetydig syn på barnet, både, som aktör – subjekt och som objekt krävande skydd. Det som framkom på intervjuer är att den objektrelaterade synen är den vanligast förekommande enligt respondenterna. Fast i barnkonventionen hör barns aktörsperspektiv till den första kategorin som innehåller grundläggande friheter och rättigheter (Barnkonventionen 1989).

Barnens åsikt redovisas till förslag för domstolen i samband med en helhetsbedömning och det framkom i intervjuerna att yngre barn kan åsidosättas på grund av ålder och att de därmed är för unga för att ta ansvar för sitt yttrande. Det kan leda att barns yttrande kan tappa även sin ursprungliga innebörd (Ryrstedt 2007). Det känns som det finns behov av att ha mer kontroll över den gällande situation så att de barnens ursprungliga yttrande framhävs och yngre barns

åsiikt inte bortses. Socialrättsforskare Rejmer har framfört kritik om utredning om barnens egentliga vilja (Neppeberg 2002).

Yrkesverksammas beaktande av barnsperspektivet och variation hur de tolkar situationen kan förklaras av den kognitiva teorin. När människor interagerar med varandra, bildar de uppfattningar om varandra och även varandras motiv. Driftkraft för det egna beteendet gentemot varandra uppstår från de egna motiven tillsammans med en förståelse av den andras motiv. Människor är hela tiden upptagna att tolka och förstå världen.

I min uppfattning av hur de yrkesverksamma beaktar barnsperspektivet framkom från intervjuer att barn får ett skyddsobjektorienterat perspektiv och deras yttrande är beroende av föräldrarnas samtycke eller kan vara inbäddat i de yrkesverksammas ord och det garanterar inte att barns ursprungliga yttrande sparas eller så framkommer det inte alls. Kelly (1955) menar att människor gör bedömningar om andra som inte alltid stämmer, men som passar i sammanhang av insamling av data för att dra slutsatser (Svensson 1992). På detta sätt kan kognitiva förväntningar eller schematisk tänkande funka.

Problemet är att i praktiken och i teorin välfärdsuppfattningar skiljer sig. I teorin anges delaktighetsperspektiv till individen (SOU 2001:1), men i praktiken utgår man från ett omsorgsperspektiv till barnen som visar maktrelationen och att barn är underordnade vuxna (Eriksson & Näsman 2009). Orsakerna till detta ligger i synen av medborgarnas rättigheter och skyldigheter som har en ideologisk och politisk inverkan som formar välfärdstaten (Dwyer 2000).

Inverkande av biologiska, psykologiska, kulturella och sociala faktorer på barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister

För att bättre förstå och tolka yrkesverksammas svar om barnsperspektivet i den aktuella uppsatsens tema har jag utskiljt de relaterade faktorer som framkom på intervjuer och som har inverkan på barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister.

Med biologiska, kulturella och sociala faktorer menar jag faktorer som man inte kan ändra på ... som genus, etnicitet, klass (man är infödd eller tillhör), ålder. Ålder och klass kan förändras med tiden, men nuvarande förhållanden har inverkan.

1. Genus och åldern

I intervjuerna har framkommit information från de yrkesprofessionella att de yrkesprofessionellas tolkning av barns bästa har relevans med föräldrarnas eller barnens genus och är också beroende av barnens ålder och mognad. Som t.ex. en familjerådgivare anger: *”små barn kommer oftast till mamman... pojkar väljer oftare boende hos pappa innan de börjar bo själva... flickor i tonårsålder har oftast lättare att uttrycka sig och de väljer att bo hos den av föräldrarna där sådana bekvämlighetsfaktorer som vännernas vistelseplats och skola dominerar, de försöker inte såra en av föräldrarna med andra faktorerna än ren bekvämlighet”*. En familjerättsekreterare anger att: *”kvinnor vill inte skiljas från spädbarn och familjerättsekreterare anser att i denna period är det bra att barn är knuten mest till en person”*. Det även finns behov att förklara för papporna vad som är bäst för spädbarn. En familjerådgivare anger: *”kvinnor får ofta problem, när män kräver sina rättigheter att ha spädbarn hos sig och familjerådgivare rekommenderar inte att spädbarn separeras från mamman före det känns naturligt.”* Detta tyder på att det finns samband mellan föräldrarnas genus och barns ålder och barnens genus och ålder. Det finns en strävan att synliggöra barnet i alla åldrar med hänsyn till förälderns genus och lösa familjesvårigheter från barnperspektiv så långt lagarna tillåter. Det finns många frågetecken om hur rättsordningen ska integrera kunskap från psykologin med andra vetenskaper (Schiratzki 2006). Barnombudsmannen har framfört kritik om hur spädbarnens villkor är efter föräldrarnas separation (BO 2002).

En annan åldersrelaterad faktor anges av familjerådgivare att: *”yngre barn från 4-5 år uttrycker sig på annorlunda sätt, men oftast är de runt 7-12 år, när de kommer hit”*. Det anges också att de flesta barn som kommer dit behöver båda sina föräldrar. En annan familjerådgivare anger att: *”äldre barn har större krav och får oftast igenom sin vilja”*. Familjerättsekreterare anser: *”att äldre barn skulle förhöras direkt av domaren själva utanför rättssalen”*. En annan familjerättsekreterares åsikt är: *”att barns ålder inte avgör lika mycket som mognad, det kan vara så att en åttaåring anses mognare än en tolvåring”*. Piaget har belyst betydelsen av barns ålder relaterat till deras kognitiva utveckling och ansåg att vikten av olika faktorer förändras i samband med stigande ålder. Enligt honom knyter sig spädbarn till en person och om denna person försvinner från spädbarnets synfält innebär det stress som orsakas av att barnens förmåga att minnas inte är utvecklat. Därför det är rekommenderat att ta hänsyn av barnens och (oftast) mammans anknytning. Enligt Piaget utvecklar barn vid tolv år förmågan till abstrakt tänkande och möjlighet att begripa konsekvenserna (Passer & Smith 2004).

I barnkonventionen anges att hänsynstagande till barns mognad och ålder ska tillämpas vid uttryck av barns åsikt (artikeln 12). Artikel 12 motarbetar artikel 3 i barnkonventionen eftersom den ena betonar hänsyn till barnens mognad som ger barnen beroende ställning och den andra hävdar att barns bästa skall komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn.

Det fanns både gemensamma och skilda drag relaterat till föräldrarnas genus och åldersperspektiv hur de försökte lösa barnens vårdnads, boende och umgänges svårigheter. En familjerättsekreterare anger att: ”*en vanlig företeelse är att män efter några års frånvaro från barnet bestämmer sig att komma tillbaka till barnens liv och kräver det via domstol. Kvinnor vill inte skiljas från spädbarn*”. En annans familjerättsekreterares åsikt är: ”*att kvinnor anser sig mer förståndiga om barnfrågor och vill reglera mer än män, medan män oftast initierar vårdnads, boende och umgänges tvister med mål att vinna mer tid med sina barn*”. Ytterligare en åsikt från familjerättsekreterare var att: ”*det är fler män än kvinnor som begär ny rättegång*”.

En familjerådgivares åsikt var att: ”*kvinnor utgår från relationerna och män oftast utgår från struktur*”. En annan familjerådgivare noterade att det: ”*är många kvinnor som försöker hindra män på olika sätt från att träffa barnen*”. En familjerådgivare angav att: ”*kvinnor och yngre män lägger oftast fokus på fungerande kommunikation och barn, medan äldre män lägger mer fokus på själva tvåsamheten*”. Det framkom också en åsikt av en familjerådgivare att: ”*kvinnorna är ofta oroliga när de inte får träffa sina barn för en längre tid när barnen är hos pappan. Männerna känner inte samma oro. Det finns risk att männen tappar helt kontakten med sina barn och man jobbar också med den frågan på familjerådgivning*”.

Det är av vikt att integrera psykologi- och sociologikunskaper i rättssystemet. Det finns inte bara likheter utan även skillnader mellan genus som man skulle ta hänsyn till vid lagarnas utformande (Schiratzki 2006; 2001). Genus anses som den starkast inverkan för människans liv (Chamberlayne 1993). Erikson har belyst vad vi ser som viktig i livet och hur det förändras i samband med åldern (Passer & Smith 2004).

2. Etnicitet

Etniciteten har inverkan på hur föräldrarna och barnen ser på vårdnads, boende och umgängessituationen och det i sin tur har inverkan på de yrkesverksammas förhållningssätt.

En familjerättsekreterare noterar att: ” *det finns samband mellan etnicitet och påverkan som t.ex. invandrapappa gör skillnad på vad han kan tillåta sin dotter respektive sin son. Svenskar är mer jämställda*”. Det förklaras också av en annan familjerättsekreterare att: ” *eticitet inte har lika stor betydelse som de lagar som följs och vi iakttar alla barns åsikt på lika villkor*”. En familjerådgivare anger att: ” *invandrarfamiljer tar inte sina barn till familjerådgivning lika ofta som svenskar*”. En annan familjerådgivares åsikt är: ” *att etnicitet kan ha betydelse för barnen beroende på hur föräldrarna ser på situationen. Det är framför allt barn från tjänstemän som vill träffa båda sina föräldrar*”.

Etnicitet har sin specifika kulturella utformning och inverkan på hur människor integrerar. Bauman och May (2006), Bauman (2000) skriver att en nation kan definiera invandrarna som främlingar på grund av kulturella skillnader och samhörighetskänsla och det kan framkalla olika effekter av förståelse av varandra.

3. Klass

Klass har också betydelse. Det finns de som köper privata tjänster som familjerådgivning eller stöd i andra frågor för sig själva eller barnen. Det har angivits att: ” *familjekonflikter löser sig effektivare när man har snabbare möjlighet att flytta isär vid separationen*.” Det har framkommit att det är framför allt tjänstemän som är dominerande grupp, procentuellt i Stockholm, som vänder sig till kommunernas tjänster att lösa barnens vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister. Detta på grund av att de är den största samhällsklassen. Det finns andra samhällsklasser som anser det är bättre att köpa privata tjänster av rådgivning eller terapi. Detta visar på att samhällets olika klasser har olika möjligheter och har olika förhållningssätt gentemot varandra. Marx har belyst de olika intressena i samhällets klasser (Edling & Rydgren 2007).

De olika typerna av faktorer tyder på att yrkesverksamma behöver kunskap från psykologi, sociologi och den gällande rättspraxis för att förnuftigt låta barns bästa bli avgörande i vårdnads, boende och umgänges frågor i en enskild situation. Den kognitiva teorin syftar på att människor bildar uppfattning om varandra i integrationsprocessen och ett förhållningssätt bli en driftkraft som kommer från summan av allas motiv.

Inverkande av samhällets normerade faktorer på barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister

Med samhällets normerade faktorer menar jag faktorer som kan förändras på grund av att de är resultat av en socialkonstruktion. I intervjuer har framkommit att barnperspektivets ställning beror på hur föräldrarna ser på den, hur yrkesverksamma förhåller sig till den och hur rättssystemet är konstruerad, därför urskiljer jag dem för att tolka.

1. Vikten av föräldrarnas samtycke

Det angavs i respondenternas svar att föräldrarnas samtycke är ett krav för att barn ska medverka t.ex. på familjerådgivnings terapi eller på familjerättens samarbetssamtal när man löser barns vårdnads, boende och umgänges frågor.

En familjerådgivare sa att de skulle försöka engagera föräldrarna att oftare tar med sig barnen: *”eftersom annars finns det risk för att barnperspektiv försvinner”*. Det har också noterats om: *”föräldrarna mår dåligt så får barnperspektiv inte lika mycket uppmärksamhet”*. En annan familjerådgivare förtydligar att: *”barnen får inte välja idag. Det är föräldrarna som avgör om barnen ska få komma med eller ha enskilda samtal med familjerådgivare och det krävs båda föräldrarnas samtycke. Vilken i praktiken innebär att det är bara när föräldrarna kan samarbeta som barnen får komma till tals. Oftast kan inte föräldrarna samarbeta och då glöms barnperspektivet bort. Barn kan påverka om föräldrarna tillåter det. Ibland delar syskonen på sig och bor med var sin förälder, med det kan inte anses vara bäst för själva syskonen”*.

Enligt familjerättsekreterare: *”när föräldrarna ibland samförstånd efter har blivit tillsagda vart den fortsatta kampen leder som t.ex. ensamvårdnad eller omhändertagande (om båda föräldrarna anses olämpliga)... Ekonomi är ofta en bakomliggande faktor till många konflikter”*.

En annan familjerådgivare anger att: *”familjerådgivarna försöker vara försiktiga med att framhäva barnens rättigheter eftersom det kan skapa konflikter... barnen börjar kräva sitt och har inte alltid samma åsikter och vilja som de vuxna och kanske bara vill bo hos den enda föräldern vilken gör den andra föräldern ledsen. Då diskuteras hur man kan lösa det på bästa sätt och gör klart att barnen behöver båda föräldrar att må bra”*.

Enligt familjerättssekreterare så: ” *redovisas barns åsikt sällan i samarbetsamtal och avtal, bara om båda föräldrarna vill att barnen är med och yttrar sig... man saknar barnen i bilden, eftersom det handlar om deras liv, hur de ska ha efter föräldrarnas separation*”.

Det behövs även föräldrarnas samtycke för att barnen ska kunna bearbeta föräldrarnas separation vid familjerätten i speciella barngrupper.

Från respondenternas svar framkommer att barn har beroende ställning från sina föräldrars inställning. Det är ideologisk grundat att barn måste komma överens med föräldrar och om det bra för föräldrar och så länge de eniga, då måste det bli bra för barnen också. Om oenighet uppstår mellan föräldrarna och barnen då låtsas man som den inte finns.

Föräldrarnas mer rättslig ställning än skyldigheterna emot sina barn kommer från patriarkaliskt synsätt (att vara född i en viss status) (Ryrstedt & Mattsson 2007). Enligt artikelns författare är problemet att barns bästa kan överskuggas av praktiska övervägande från föräldrarnas sida på grund av dominerande skyddsperspektivet och barn hörs inte så länge föräldrar inte ger samtycke i de nämnda fallen.

Från en etisk synvinkel kan för mycket skydd vara skadligt (Eby 2000). Enligt barnkonventionen ska barns bästa komma i första rummet för föräldrarna (artikel 18). I min mening tas det för givet att verkligheten visar något annat. Föräldrarna i kris glömmar barns behov och samhället erbjuder för lite stöd (Arnö 2009). En liknande rapport berättar att barnperspektivet försvinner vid föräldrarnas separation på grund att barn reagerar senare, när föräldrarna har gått vidare enligt BRIS ombud (Hultgren 2008).

Konflikterna runt separationen hade gjort att föräldrarna hade svårt att sätta barnets perspektiv i fokus utan använde barnet som ett verktyg i konflikten (Höjer & Röbbäck 2007). För att kunna uppnå barns bästa måste man tänka om igen hur legala processen är konstruerade och dess konsekvenser, för i nuläget är utgångspunkten att det inte finns någon konflikt mellan föräldrarna och barn som behövs synliggöras om det inte handlar om barnavård vid vanvård (Ryrstedt & Mattson 2007). Den sociala konstruktivismteorin hävdar att det enskilda jaget och de samhälliga strukturerna är produkter av mellanmänsklig interaktion. Barnperspektivet underordnas fortfarande föräldrarnas perspektiv på grund av hur lagreglerna är konstruerade.

2. Barnens yttrandes ställning vid vårdnadsutredning

Krav på föräldrarnas samtycke är inte längre aktuell, när föräldrarna är oeniga och ska lösa vårdnads, boende och umgänges tvister på allmändomstol. Då får familjerättsekreterare uppdrag från domstolen att göra en vårdnadsutredning och lämna förslag till domstolen. Men även då, som framkom från intervjuerna, överskuggar skyddsperspektivet barnets aktörsperspektiv eftersom barns yttrande läggs i familjerättsekretares ord och har risk att ändra sin ursprungliga mening. Tolkning av barnens vilja är ett viktigt moment och ska stämma överens med barns bästa, men det saknas riktlinjer om hur barns åsikt ska tolkas och vilken betydelse den ska tillskansas (Ryrstedt 2007). Familjerättsekreterare hävdar: ”*att föräldrarna manipulerar sina barn och det är det värsta barnperspektivet som finns... det är ibland svårt att fånga barns bästa eftersom barn är osäkra på vad de vill... föräldrarna ljuger*”. Det anges även att: ”*det är inte bra om barn får bestämma för mycket... barn har fått större och större yttranderätt de senaste åren, tyvärr är det så, eftersom de bli mer inblandade i föräldrarnas kamp*”. Det ges stor makt för familjerättssekreterarna att bedöma de enskilda barnens bästa utan klara riktlinjer och barn saknar talerätt vid civilrättsliga mål i vårdnads, boende och umgänges tvist. Enligt mig försvårar det situationen för att barns bästa blir avgörande.

På intervjuerna framkom att respondenterna försöker förklara för barn att de behöver båda sina föräldrar. Det låter som att man försöker övertala barnen och ”jobbar” med barnens ursprungliga vilja och att barnens val blir till slut ”den de har blivit övertalade att ta”.

Familjerättssekreterare anger att: ”*om barn säger att de inte vill träffa en av sina föräldrar då försöker familjerättsekreterare övertala barnen på grund att det är bra att ha båda sina föräldrar för att kunna utveckla sin identitet*”. Här överskuggas aktörsperspektivet av skyddsperspektivet igen. ”Barns bästa och rätten till båda sina föräldrar är en del av den offentliga retoriken om föräldraskap och barns uppväxtvillkor” (Höjer & Röbbäck 2007 s.3). Det angavs också av en familjerättsekreterare att vissa familjerättsekreterare inte alls talar med barn på grund att de var för unga, - yngre än 6 år eller en annan familjerättssekreterare noterar att man inte lyckats knyta kontakt med barnen, och då ansåg att det inte var lämpligt att redovisa barnens vilja.

Man kan hänvisa till barnkonventionen igen att till första kategorin hör barns grundläggande friheter och rättigheter, men i praktiken ser jag att ett skyddsperspektiv i yrkesprofessionellas arbetssätt dominerar över grundläggande friheter och rättigheter och det kan överskugga barns

bästa. Artikel 3 i barnkonventionen noterar vikten av att barns bästa skall komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn, men det är inte alltid så i praktiken, för även respondenterna angav att skyddsperspektiv är dominerande i deras helhetsbedömning för förslag till domstol. Konsekvenserna blir att barnperspektivet underordnas vuxenperspektiv som medför risk att barns bästa kan misstolkas.

I tidigare forskning har det framkommit att professionella var resultatnriktade och ofta inte insatta i barnets verklighet utan ville bara lösa ärendet så fort som möjligt. Resultat av detta blev en ny rättegång och domstolen blev krigsplats av föräldrarnas konflikt. Det noteras också att barnen ofta inte tagits på allvar på grund av deras ålder, kompetens och mognad och ansågs inte kunna göra en trovärdig bedömning av sin egen situation. Den dominerande åsikten är att det inte bra att låta barnen ta ansvar för sitt yttrande på grund av lojalitetskonflikten mot sina föräldrar, därför bäddas barnens yttrande in i de yrkesprofessionellas ord i en helhetsbedömning och det verkar orsaka risken att barns yttrande missuppfattas (Höjer & Röbbäck 2007). Brodin Danell (2007) redovisar att enligt observatörens och aktörens skilda perspektivteori som hävdar att irrationella handlingar förklaras när observatören inte upptäcker aktörens perspektiv och synvinkel från vilken handling kan förklaras som rationellt (Coleman 1990, Weber 1968).

Problemet är att svensk rätt utgår från barnens grundläggande behov vid tolkning av barns bästa där som nummer ett är omvårdnad och skydd för att kunna överleva och utvecklas. Som nummer två kommer respekt för barnens integritet och nummer tre anses stabil förhållande till båda sina föräldrar spela en huvudroll (Schiratzki 2006). Medan barnkonventionen till den första kategorin räknar barns grundläggande fri- och rättigheter. Rätt att komma till tals, delaktighet hör också hit (Schiratzki 2006). I min mening utgår barnkonventionen från barns aktörsperspektiv i större grad än svenska rätt gör det med utgångspunkt från barns skyddsperspektiv när fråga är gällande barnperspektiv i vårdnad, boende och umgänge. Enligt Brodin Danell (2007) har den ”rationella val”-teorin möjligheten att specificera att det som är objektivt rationellt har övergivits och blivit utgångspunkt är subjektiva människors uppfattningar och upplevelser. Barnkonventionen betonar barnets status som individ med egna känslor (artikel 12). Det är nödvändigt att stärka barnaktörsperspektivet i den svenska rätten för att barns åsikt får komma fram i den ursprungliga formen.

3. Domstolar avgör barnets bästa

Från intervjuerna med respondenterna framkom att domstolar kan missa barnets bästa och att familjerättsekreterarens rekommendation och domstolens beslut inte alltid sammanfaller.

Familjerådgivare anger att: *”själva juridiska systemet måste ändras eftersom de ofta dömer oavsett barnens vilja och det blir inte riktigt bra för barnen... det händer att en av föräldrarna vill hitta det bästa alternativet att samarbeta med den andre, men advokaten föreslår konfrontation istället, fast föräldern vill inte konfrontera från början, utan vill hitta möjligt samarbete och inte konfrontation som ökar konfliktnivå på djupet som drabbar barnet i slutändan”*. Det framkom av en familjerättsekreterares åsikt att: *”det är inte alltid så att domstolsbeslutet sammanfaller med förslag till beslut från vårdnadsutredningar... Det förekommer också att domarna tappar barnperspektivet även om det är mycket bättre nu än innan...”*- det betonades, - *”att det är barnen som har umgängesrätt”*. En familjerättssekreterare noterar att: *”ungefär tio procent av domarna tappar barnperspektivet”*. Det fanns åsikter att: *”föräldrarnas motivation och advokater kan spela en stor roll”*.

I tidigare forskning anges att en hög andel av gemensam vårdnad besluten var resultat av 1998 års reform med syfte att främja ökad jämlikhet (Höjer & Röbbäck 2007). *”Myndigheterna är rädda för att kritiserats för att inte vara tillräckligt jämställda och därför förespråkar de regelmässigt att barnen ska bo lika mycket hos pappan som hos mamman”*(Arnö 2009 s5.). Samlevnadsprincipen skulle försvinna efter separationen, men att domen kan utpeka en boendeförälder tyder på föräldrarnas rättigheter framför skyldigheter som är kvar från ett patriarkaliskt synsätt. Barn kan även dömas och tvingas till umgänge (Ryrstedt & Mattsson 2007). Fast det hävdats av familjerättsekreterare att umgängesrätten utgår från barn, men det angavs också att föräldrarnas inställning och skickliga advokater kan spela en stor roll hur beslutet ska se ut. Det tyder på att barnperspektivet har en underlägsen ställning i rättsystemets uppbyggnad och en beroendeställning till föräldrarnas inställning och familjerättsekreterarnas tolkning av helheten där barnens yttrande är bara en liten del av det hela inbäddad i yrkesverksammas ord. Enligt Singer (2007/2008 s. 15) avgör domstolar vårdnadstvister efter *”ganska trubbiga kriterier”*. Denna kritik framkom efter en fallanalys. Schiratzki (2001) professor i rättsvetenskap skriver att vårdnadstvisträtten kan i djupet jämföras med sakrätten . Problemet är att rätten hör sällan barn på grund av det skyddsorienterade perspektivet som att ta ställning bland andra att rättegången kan skada barnen och det legala ansvaret i Sverige bygger på föräldrarnas jämlikhetsprincip som hävdar

föräldrarnas rättigheter framför annat och behåller tron på harmoniperspektiv i en splittrad familj (Ryrstedt 2007). Praktiken visar att denna harmonisyn är utopisk (Arnö 2009). En sådan barnperspektivställning avviker i detta sammanhang från många av barnkonventionens punkter t.ex. att barns bästa ska komma i främsta rummet (artikel 3), samt barns grundläggande friheter och rättigheter som placeras i första kategorin t.ex. delaktighet i alla beslut rörande barn. Hollander (2009) anger att rätten produceras enligt maktmodellen mellan en kamp mellan ingresserna och den som vinner kampen får bestämma och forma rättsutveckling (Mathiesen 2005; Thomson 1974; Chambliss 1973). Rättsreglerna betraktas som en socialkonstruktion enligt diskursanalysteorin. Rättsliga diskurser har en privilegierad ställning framför andra sociala diskurser på grund av att de har legitimerad statsmakt som är resultat av politiska beslut. Denna position ger rättsregler privilegierad ställning att påverka andra sociala relationer (Nilsson 2007; Burr 2003). Hollander (2009) anger att enligt socialkonstruktivistisk teorin är rätten i sig som en del av konstruerad social system och ska inte betraktas som ett autonomt system, därför kan det finnas mer än ett rätt svar till samma rättsliga fråga (Nilsson 2007, Jacobsson 2006). Borgström (2009) anger att demokratiska grundlagars och den övriga regelsystemets demokratiska legitimitet innebär att rättens giltighet inte beror på moralisk, utan på politisk legitimitet istället. Denna synsätt kallas för rättspositivism (Hollander & Borgström 2009).

Enligt socialkonstruktivistisk teorin, är rätten inte konstruerad så att beaktandet av barnperspektivet ska vara avgörande. Konsekvenserna tyder på behov av noggrann forskning av barnperspektivets rättsliga ställning och förändring så att ett rättsligt beslut sammanfaller med barns bästa.

Stödet till kärnfamiljer och barn vid föräldrarnas separation

I moderna samhälle kan man ha och uppfostra barn även som särbo. Med separation menar jag avslutande av familjeliknade relation. Hur stöttas kärnfamiljer och barn? En familjerådgivare anser att: *”det skulle räcka med stödet man får på familjerådgivning och föräldrarna uppmanas att stödja sina barn. Familjerådgivarna släpper inte den frågan som stöd till barn och uppmanar föräldrarna att göra det... det skulle vara bra om skola och dagis hade mer stöd för barn i frånskilda familjer”*.

Hur funkar stöd till barn? En familjerådgivare anger att: *”det finns inte tillräckligt med stöd och barnperspektivet försvinner. Barn får inte bearbeta familjens skilsmässa om föräldrarna inte ger sitt medgivande. Många av föräldrarna kommer för terapi efter några vårdnadstvister. Det händer att en av föräldrarna vill hitta det bästa alternativet att samarbeta med den andre, men advokaten föreslår konfrontation istället...”* Dessa faktorer tyder på att vid en konflikt mellan föräldrarna så blir barnen åsidosatta.

Familjerättsekreterare svarar att: *”som stöd i vårdnadstvister erbjuds samarbetsamtal och avtal och det är 50 % som kommer överens, medan 50 % fortsätter med tvister i domstolen år efter år tills barnen blir stora”*. En annan familjerättsekreterare anger att: *”de flesta vänder sig till familjerådgivning och får hjälp... barn skulle få stöd av sina föräldrar och skolans kuratorer... och att man köpte vid behov barngruppsamtalstjänster från en annan kommun”*. En annan mer förtydligande åsikt är att: *”det räcker med stöd från samhällets sida. Det finns alltid föräldrar med personlighetsstörningar som kämpar om sina pengar... familjerådgivning hjälper inte till sådana föräldrar”*. Barngrupper på familjerätten som skulle hjälpa barnen att bearbeta föräldrarnas separation men det anges att: *”de flesta föräldrar vill inte ge samtycke att deras barn går där, de organiserar massa andra aktiviteter som barn tycker om eller har privat hjälp”*.

BUP, vart skickas barn som visar symptomen av illamående, anses vara överfylld med några månads väntetid. Det förtydligas också av att föräldrarna som börjar tvist vid domstol och ändrar sig, då kan man vända sig till familjerätten för samarbetsamtal och avtal. Det är också nytt att domstolen kan utse medlare och dennes uppgift är att minska konflikten med hjälp av praktiska lösningar. Det framkommer tydligt att föräldrarnas samtycke är ett krav för att barn ska få stöd av familjerådgivare, vara med på samarbetsamtal på familjerätten och avtalsskrivande eller bearbeta stress i organiserade barngrupper. Det visar sig att barngrupper sällan är populära för föräldrarnas bearbetning av sin separationsstress. Dagis och skolans kuratorer ansågs inte ha tillräcklig tid. BUP är överfylld. Själva föräldrarna skulle ge stöd till sina barn även, när de själva krigar och mår illa. Föräldrar får stöd vid vårdnadsfrågor på familjerådgivning eller familjerätten vid samarbetsamtal (kan vara upp till fem). Medlare ger stöd att lösa enbart den praktiska sidan av föräldrarnas separation och ge överblick hur situationen ska vara senare. Men terapiska lösningar vid medlares interaktion är inte accepterade som man gör i andra länder. I Sverige företräder medlaren föräldraskap och inte äktenskapliga relationer. Medlaren använder inga psykoterapiska metoder för att lösa relations

problem. I England, Australien och Finland har medling en bredare natur och används i olika krissituationer samt tvistefrågor (Ryrstedt 2007).

Psykologen (Arnö 2009) påpekar att barn tar tröstarens roll till sina föräldrar, när det borde vara tvärtom och barn skulle ha rätt till sin barndom. De dominerade orsakerna varför barn mår dåligt efter föräldrarnas skilsmässa är bråk, boende eller styvfamilj. Psykologen anser att boende fråga måste utgå ifrån barnen och inte ifrån domstolsbeslut eller föräldrarnas bästa. Enligt Arnö (2009) är gemensamt boende en bra tanke, men passar inte alla barn och det är farligt att enligt domstolsbeslut tillämpa samma vårdnadsmodell på alla. Det passar även inte på alla barndomsperioder. Enligt psykologen saknas stöd i samhälle för barn som upplevt föräldrarnas separation. Barn som vuxna mår bäst när de själva kan påverka sitt liv, sin situation. Aktörs- (subjekt) perspektivet får barn att vara delaktiga i beslut hur deras situation ska se ut efter föräldrarnas separation och som psykologen Arnö (2009) anger är det ett psykologiskt stöd för barnen själva. Men verkligheten hävdar något annat. Medling ger bara praktiska råd av lösningar till föräldrarna. Föräldrarna förväntas lösa vårdnadsfrågor/tvister med stöd av familjerådgivning och samarbetsamtal. Om de inte lyckas, då avgör domstolsbeslut hur barnets vårdnad, boende och umgänge ska vara.

Barnet har beroendeställning i det hela från skydds- (objekt) perspektivet utan sin klara talerätt, enbart dess åsikt framhävs vid vårdnadsutredningen. På grund av en inställning att barn kan skadas av rätten, hör denne sällan barnen (Ryrstedt 2007).

Sådant stöd till barn saknar barnaktörs perspektivet och det finns behov av att forma en stödform i framtiden där barnens delaktighet inte blir överskuggad av andras perspektiv och inte skyddas som objekt, som det är nu, utan utgår från barnens grundläggande friheter och rättigheter som tillhör den första kategorin i betydelsenivån i barnkonventionen. Man kan tillämpa socialkonstruktivism teori som hävdar att kunskap överhuvudtaget är en socialkonstruktion vilken saknar grunden i objektiva observationer och som beror från ren relativism. Att många barn inte mår bra efter föräldrarnas separation och att stödet inte räcker till tyder på ett behov av att se bredare på samhällets problem än det görs idag. ”Rationella val” teorin redovisat av Brodin Danell (2007) och hänvisar till Boudon (1989) som anser att det är inte möjligt att ha förväntningar på människornas egenskaper utan att ta hänsyn till de vardagliga mänskliga handlingarna med syfte att förstå och även förklara vad som egentligen styr mänskliga handlingar. Det framkom att det behövs mer omfattande stöd till barn och deras familj efter föräldrarnas separation.

Åtgärder och forskningsbehov från:

1. Samhällsnormers perspektiv

För att förebygga det som förhindrar barnperspektivet att närmast och vara avgörande i alla beslut som rör barn i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister har yrkesverksamma uttryckt de åtgärder och forskningsbehov som de anses vara nödvändiga. Av en familjerådgivare ansågs att: ”*det inte finns tillräckligt med stöd till barn*” på grund av att samarbetsförmågan mellan föräldrarnas inte fungerar i en krissituation och som en följd av detta försvinner barnperspektivet. Enligt yrkesprofessionella kan barn även inte bearbeta familjs skilsmässa utan föräldrarnas samtycke. Det ansågs: ”*att själva juridiska systemet måste ändras eftersom domarna ofta dömer oavsett barnens vilja och det blir inte riktigt bra för barnen... att man ändrar lagarna så att det inte är domaren som avgör var barnen ska bo och vem de ska umgås med, utan att barnen får välja själva*”. Forskning har visat att föräldrarnas perspektiv i krissituation överskuggar barnperspektivet i vårdnadsfrågor/tvister och det har noterats behov av åtgärder (Höjer & Röbbäck 2007). I England läggs stor vikt vid barnens önskingar och i Australien även hur starka de önskingarna är. Barns rätt för sin vilja är uttalad i Norge medan i Sverige finns det inte någon lag att barn får uttrycka sin vilja vid samarbetsamtal (Ryrstedt 2007).

Familjerättsekreterare påpekar att: ”*det är aktuellt att förhindra att rättegångarna inte upprepas gång efter gång... det är dyrt för samhället och för själva föräldrarna... smärtsamt för barnen. Det behövs verkligen göras något i själva rättsystemet*”. En annan familjerättsekreterare noterar att: ”*det skulle finnas mer stöd som avvärjar föräldrarnas konflikt och inte tvingar barnen att underkasta sig föräldrarnas beslut*”. Att rättegången inte upprepas är medlingens uppgift genom att hjälpa och stötta familjen i kris. Men på grund av att medling i Sverige företräder föräldraskapet, men inte äktenskapliga relationer och på grund av det hjälper föräldrarna att ordna bara praktiska detaljer gällande separationens och utelämnar terapidelen, blir det inte bra på riktigt och barnperspektivet överskuggas av föräldrarnas praktiska överläggande. Medan i andra länder som Australien och England har medlingen en bredare natur med terapi och fokus på barnperspektivet i vårdnadsfrågor (Ryrstedt 2007). Det samma anger en annan familjerättsekreterare att vid samarbetsamtal på familjerätten saknar hon barnen i bilden och det handlar ju om deras liv. För att minska på stressnivå har det föreslagits av både familjerådgivare och familjerättsekreterare obligatoriska samarbetsamtal som i Norge.

Medling är, i de flesta fall i Norge, obligatorisk om paret är makar eller sambor och har barn som är under 16 år (Rydstedt 2007). Det har också noterats, av familjerättsekreterare, behov av uppföljning hur barnet har det t.ex. ett halvt år efter föräldrarnas separation. Att barn reagerar på föräldrarnas separation senare, när föräldrarna själva har gått vidare hävdar barnstödorganisationer som ”BRIS ”och ”Rädda Barnen” (Hultgren 2008; Arnö 2008). Psykologen hävdar att samhället behöver uppfinna nya former för att på bättre sätt stötta barnen i föräldrarnas separationskris och föreslår att tillämpa Skottlands modell, där psykologen själv erbjuder stöd till dem som genomgått skilsmässa. Det anses att den som verkligen behöver stöd har svårt att söka det själv (Arnö 2009). Alla dessa förslag kan vara bättre lösningar för att rädda och närmar sig barnperspektivet i vårdnads frågor/tvister.

Det har också noterats av yrkesverksamma behov av speciella domstolar som har kompetens i familjerelaterade frågor som vårdnadstvister på grund av att dagens domare på allmänna domstolar saknar psykologi kompetens. En familjerättsekreterare anser att: ”det vore bättre om domarna hade haft utbildning om barns livsvillkor och det funnits speciella familjedomstolar”. T.ex. i England och Australien finns speciella domstolar med domare som är specialiserade på familjerätten (Ryrstedt 2007). Som man kan se finns det en grundläggande skillnader mellan de legala systemen i olika länder. Speciella familjedomstolar skulle bidra till att barnperspektivet blir avgörande i vårdnadstvister (Ryrstedt 2007).

2. Etnicitetsperspektiv

Det anses av en familjerådgivare att invandarmammor och deras barn kan efter familjens separation hamna i en utsatt situation och att det finns behov av forskning om deras villkor efter separationen för att kunna stötta invandarmammor och deras barn på bästa sätt. Bauman (2007) noterar att förväntningen att invandrare skulle anpassa sig helt till invånarens normer är av fientlig nationalistisk grund. I dagsläget, i ett globalt kontraktssamhälle, skulle anpassningen ske från båda hållen och skulle utgå från likabehandlingsprincipen med levnadsvillkor i fokus.

3. Genusperspektiv

Gällande genusperspektivet ansågs av yrkesprofessionella att föräldrarnas genus har ett uppreparande drag som noterats och det är oftast män som börjar vårdnadstvister, kvinnor är de som anser att de vet bäst om barnavårdsfrågor och det är oftast mamman som saboterar för barnens umgänge med pappan, och oroar sig vid barnens vistelse hos pappan, medan pappor

inte visar den oro och kan även glömma barnen helt. Yrkesverksamma noterar behov av att förklara för män om spädbarns psykologi - att det är viktigt med deras anknytning till en person, vilket oftast är mamman, och att det inte rekommenderas att ens splittra för en övernattnings hos pappan förrän det känns naturligt.

Denna yrkesverksammas notering visar att genuspsykologi gör skillnader. Schiratzki (2001) ansåg att enligt likabehandlingsprincipen olika skall behandlas olika och det finns behov av att integrera bredare vetenskap i rättssystemet. Det är ett nödvändigt steg att utgå från vetenskap vid bedömning av vårdnadsfrågor och rättsliga beslut i vårdnadstvister.

4. Barnåldersperspektiv

En familjerådgivare hävdar att det är aktuellt att utreda vilka faktorer som splittrar småbarns föräldrar och förebygga denna splittring, samt att: *”utreda vilket stöd som ges till barn på dagis och skola, när kärnfamiljen splittras”*. Likaså anser familjerättsekreterare att: *”det behövs forskning om hur barn upplever skilsmässa och vilken stöd de behöver, vilka samhällsinsatser som kan stötta barn på bäst sätt”*. Det finns behov av att stöd till barn i olika åldrar och hela kärnfamiljen vid vårdnads frågor/tvister och detta visar de yrkesverksammas respons och forskningsresultat.

Familjerättssekreterare anser även att: *”äldre barn skulle förhöras direkt av domarna själva utanför rättssalen”*. I Sverige hör rätten sällan barn på grund av en ideologisk inställning av föräldrarnas jämlikhet som betonar föräldrarnas rättigheter framför skyldigheter. Medan i Norge krävs det speciella omständigheter för att rätten ska fatta beslut mot ett barn som är 12 år eller äldre. I Australien och England ges det stort utrymme till barn att komma till tals där de kan besvara frågor på domarens tjänsterum, få ett ombud och även att vittna. Särskilda biträden finns inte i Sverige för barn på grund av samma ideologiska inställning att barn och föräldrar alltid kan komma överens (Ryrstedt 2007). Psykologen på Rädda barnen (Arnö 2009) hävdar att domstolens beslut avgöras med hänsyn till barns ålder, men det är skillnad från barn till barn. Samt noterar att barn mår bäst, när de själva kan vara delaktiga att påverka sitt liv, precis som vuxna (Arnö 2008). Detta överskyddande perspektiv garanterar inte till barns rättssäkerhet och likhet framför lagen. Shiratzki (2006) anger att det finns många frågetecken hur psykologikunskapen ska integreras i rättsordningen.

5. Klassperspektiv

Det angavs av en familjerättssekreterare att föräldrarna kämpar om ”sina pengar” och använder barnen som ett verktyg och att det alltid kommer att finnas, oavsett forskning, sådana ”personlighetsstörda” föräldrar som ska ”tvista om barnen utan slut”.

Klassperspektivet inverkar bara i den meningen att det ger snabbare möjlighet för den välbärgade klassen att flytta isär och lösa separationens problem på flera möjliga sätt. Det också angavs att den välbärgade klassen väljer oftast privata tjänster. Enligt mig, visar ett sådant läge intressekonflikt mellan olika status och man kan gissa att det saknas tillit och är misstanke om maktmissbruk. Men grunden för kampen som familjerättsekreteraren anger är ”personlighetsstörningar” som inte har med klasstillhörighet att göra. Det är mer hur medborgare använder sina rättigheter i välfärdssamhälle och som angavs av familjerättsekreterare - välbärgat klass väljer bort sina rättigheter till välfärdstatens tjänstemän och skaffar privata och möjligen dyrare tjänster. Jag anser att denna diskussion kan fördjupas om hur den välbärgade klassen väljer bort att utnyttja de offentliga tjänsterna som är deras medborgliga rättigheter (Dwayer 2000). Professor i sociologi Ahrne (2007) har angivit att den mesta sociologiska forskning som man har gjort har varit i de mest tillgängliga sociala klasserna som t.ex. de som lever på bidrag, men den privilegierade klassen är svårast att forska om.

Att forska om barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister och hitta de bästa åtgärder som passar från alla de angivna perspektiven är nödvändigt enligt yrkesverksamma för att barns bästa vara avgörande i alla beslut som rör barn och deras rättigheter. Man får utgå från aktörens och observatörens skilda perspektiv för verklighetstolkningens teorin som redovisas av Brodin Danell (2007) och det som är rationellt till aktören kan observatören missförstå. Men om aktören blir bjuden i likvärdiga diskussioner för att förklara sin rationella tankeställning, då kommer en dialog utvecklas mellan aktör och observatör, som förväntas minska på aktörens och observatörens skilda tolkningsperspektiv. Bara dessa tolkningar förväntas sammanfalla med barns bästa i slutändan (Ryrstedt 2007). I rationellteorin som redovisas av Brodin Danell (2007) är utgångspunkten subjektiva människors uppfattningar och upplevelser och de räknade objektiva förväntningar har övergivits. Men som tidigare forskning i det aktuella ämnet visar och min studie förutsade så lever objektiva förväntningar i form av samhällskonstruerade normer starkt kvar än idag. Det sociala arvet överförs till nästa generation.

Enligt Meads interaktionsteori övertar man normer och värderingar från det samhälle man bor i. Genom olika roller lär barn sig hur samhället fungerar och samhällets syn är inbyggt i rollen som har sin symbolik och som skapar förväntningar. Enligt Mead förstås mening och erfarenhet i relation till sociala relationer och processer.

Enligt mig kräver den nuvarande erfarenheten och meningen om barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister andra beslut och nya synvinkel att utgår ifrån. Jag anser att barnaktörsperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor skulle stärkas på grund att barn, som vuxna, mår bäst, när de själva kan framhäva sin åsikt och är delaktiga (Arnö 2008.) Även enligt teorin om Maslows behovstrappa är trygghet ett av de grundläggande behoven och om den inte är tillgodosedd, då blir andra behov vilande i latent form (Passer & Smith 2004). Självförverkligande kräver ett tryggt självbefinnande och ett överskuggat barnperspektiv ger inte den behövda tryggheten (Arnö 2008).

Metoddiskussion

Kvalitativ design gav möjlighet att undersöka uppsatsens frågeställningar på djupet.

Syftet med beslutet att intervjua familjerådgivare och familjerättssekreterare var på grund av att de båda professionerna är till för att stötta, hjälpa och lösa barns vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister.

Som det visat sig från intervjuerna hade detta beslut en fördel enligt mig för att i ett antal länder är terapidelen och praktiska lösningar sammankopplade, när det gäller medlingen vid föräldrarnas separation och denna utgår från barnperspektivet. Så funkar medling i Finland, Australien och England som ger ett bredare stöd med terapi till kärnfamilj inklusive barn. I Sverige synliggörs inte barns och föräldrars oenigheter i vårdnads, boende och umgänges frågor och medlingen ger bara stöd i praktiska juridiska frågor – terapibiten saknas. Det har det resultatet att konflikterna förblir olösta och med det är det barnen som drabbas av konsekvenserna av ett domstolsbeslut de kan inte ändra på.

Mitt beslut, som enligt min mening bidrar till uppsatsens fördel, var att prata med både familjerättssekreterare och familjerådgivare grundas på min vilja att urskilja barns position med hjälp av uppsatsens aktuella frågeställningar som rör barn, hur de löses och vilket inflytande barnperspektivet har.

Att upptäcka två skilda barnperspektiv som aktör och skyddsbevarande i den bemärkelse när frågorna rör barnets liv och deras motsägelser mot varandra, medför en fråga när man utgår från olika rättskällor: vilka riktlinjer ska man utgå ifrån för att barns bästa ska vara avgörande. Det visar sig att de tydliga riktlinjer av tolkning av barns bästa som tidigare forskning visat måste skapas för att alla beslut som rör barn inte vänder sig mot själva barnen i slutändan. Det argument som jag fick fram, medför ett behov av att stärka barnaktörspektivet för att barn precis som vuxna mår bäst, när de kan berätta själva hur de har det och vad de vill, samt att de är delaktiga i beslut som rör dem själva (Arnö 2008).

Frågorna till yrkesprofessionella var utformade för att besvara uppsatsens frågeställningar och ett lämnat intervjuutrymme har möjliggjort för respondenternas djupare personliga åsikter i intervjuämnet som var till uppsatsens fördel.

De flesta frågorna passade både familjerådgivare och familjerättssekreterare gällande barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister som de jobbade med. Några specifika underfrågor utgick till familjerättssekreterarna för att bedöma barns inflytande i domstolsprocessen.

Det var mycket intressanta och givande diskussioner med de yrkesverksamma och jag var tacksam för den inblicken jag fick i deras vardag och att de har delat sin syn med mig som visar flera aspekter av deras arbete. Jag anser att varje intervju var unik i sig och intressant med dess originalitet i sin helhet. Det fanns enligt mig kunskap från tidigare forskning hur barn har det efter föräldrarnas separation och hur föräldrarna upplever den fortsatta kampen, så därför har jag lagt fokus på hur yrkesverksamma ser på barnperspektiv i vårdnads, boende och umgänges frågor/tvister. Dock har jag inte kommit fram till det resultatet som jag förväntade mig, eftersom jag hade en tro att barnen har det bra även efter föräldrarnas separation.

Slutsatser och avslutande diskussioner

I samband med respondenternas svarsvariation hur barns rättigheter får större fokus i dagsläget, kan man konstatera att barn som grupp fick mer inflytande efter lagändringar i Föräldrabalken 1 juli 2006 i frågor/tvister rörande dem själva om vårdnad, boende och umgänge, men detta inflytande är inte tillräckligt för att barnperspektivet inte ska löpa en risk att underställas de vuxnas perspektiv.

För att undvika detta behövs, enligt min mening, att stärka barnsaktörsperspektivet i vårdnads, boende och umgängets frågor/tvister för att återskapa den nödvändiga tryggheten åt barn, för att barn precis som vuxna mår bäst, när de själva kan framhäva sin åsikt och vara delaktiga i beslut som rör dem själva (Arnö 2008). En tydlig definition av barns bästa och riktlinjer av hur barns yttrande ska tolkas. Tolkningen är ett viktigt moment och omfattar barnens rättssäkerhet. Tolkningen ska sammanfalla med barnens bästa i slutändan men det är inte alltid så i nuläget (Ryrstedt 2007).

Stödet från samhället för kärnfamiljer inklusive barn räcker inte till och det har både tidigare forskning och min studie visat. Jag har noterat att stöd till barn, enligt mig, saknar barnaktörsperspektivet och har behov av att utveckla denna stödform i framtiden där barnens delaktighet ha en aktörs- (subjekt) roll som inte ska överbeskyddas av barns beroendeställning och i denna mening får objektets position. Krav på föräldrarnas samtycke, familjerättsekreterarens tolkningar av barnens yttrande utan riktlinjer och allmänna domstolar utan kompetens om barnsvillkor kan vara de samhällskonstruerade normer som överskuggar barnperspektivet i vårdnads, boende och umgängets frågor/tvister. Om man ska utforma riktlinjer för barns yttrandetolkning, då skall de utgå, enligt mig, från barnens grundläggande friheter och rättigheter som finns i den första kategorin i samlingen av artiklarna i barnkonventionen.

Yrkesprofessionella ansåg att det behövs mer omfattande stöd för att förebygga konflikten mellan föräldrarna och det fanns förslag från respondenterna att ändra rättssystemet gällande barnperspektivet i frågor/tvister om vårdnad, boende och umgänge. Om välfärden ska fungera lika bra i praktiken som den gör i teorin måste barn, som jag har nämnt, först och främst ses

som subjekt (aktörer) med ett delaktighetsperspektiv och inte som objekt med ett behovsorienterat skyddsperspektiv (Eriksson & Näsman 2009).

Min studie anger att barnperspektivet i första hand försvinner när föräldrarna har inbördes konflikter och medling (som den fungerar idag) enbart ger stöd med praktiska juridiska lösningar och bortser från terapidelen. En sådan metod garanterar inte att barnens bästa inte kan vändas mot barnen i slutändan. Tidigare forskning visar att samarbetsproblemen fortsätter efter det att domstolen har fattat sitt beslut och det är klart att det behövs nya metoder för att hjälpa föräldrarna att lösa kampen (Ryrstedt 2007; Ryrstedt & Mattsson 2007; Arnö 2009). Enligt min mening är det nödvändigt att koppla in terapidelen i medlingen och att låta barnen bli delaktiga i besluten för att forma sitt liv efter föräldrarnas separation. Forskare hävdar att domstolarna missar barnperspektivet och tvister avgörs enligt ”ganska trubbiga kriterier” (Singer 2007/2008). Enligt respondenterna har rätten inte konstruktionen för beaktande av barnperspektivet som skulle vara avgörande. Som jag har nämnt, ansåg yrkesprofessionella att det fanns ett behov av att förbättra rättssystemet så att barn ses som subjekt (med ett aktörsperspektiv) och att det är nödvändigt att domstolarna skaffar sig rätt kompetens om barns villkor (Ryrstedt 2007). Forskning om genus måste integreras för att jobba med familjens frågor (Schiratzki 2001; Singer 2007/2008). Det är lika viktigt att integrera psykologin och andra vetenskapers forskningskunskap i rättsordningen (Schiratzki 2006). I mitt arbete jag har utskiljt de biologiska, psykologiska, kulturella, sociala och samhällsnormerade faktorer vilka förekom på intervjuer och som, enligt min mening, gör en inverkan på barnperspektivet på olika sätt. Enligt mig, kan denna kunskap fördjupas och forskas om, samt integreras i rättssystemet så att barnperspektivet i vårdnads, boende och umgänges tvister/frågor får de bästa möjliga villkoren.

Som jag nämnt tidigare, är tydliggörandet av definitionen av barns bästa och riktlinjer för tolkningen av den, nyckeln för användbara metoder (Ryrstedt 2007). Man kan fundera om införandet av en ”Barnbalken” för att säkra barn som grupps rättigheter skulle vara en av lösningarna. Yrkesverksverksamma har noterat att det är de vuxna som avgör hur barnen ska ha det och har påpekat att det är domstolen som bestämmer var barnen ska bo och vem de ska umgås med. Situationen skulle förbättras om barn inte känner sig tvingade till något de inte trivs med. Här kan man fundera om barnens talerätt i samband med rättsprocessen. Något sådant finns inte i Sverige i samband med civilrättsliga mål om vårdnad, boende och umgänge eftersom det förutsätts att barnen kommer överens med föräldrarna (Ryrstedt & Mattsson

2007). Att höja rättssäkerheten för tolkningen av barn åsikter är också en sak som är kvar att göra (Ryrstedt 2007).

Om umgängesrätten utgår från barnen, hur ska man då hantera de fäder som väljer bort umgänge med sina barn. Ska de få betala ersättning till barnen?

Att låta barnen vara subjekt och utöva aktörsskap kräver mognad från de vuxna. Det vuxna perspektivet väljs naturligt av vuxna medan för att välja barnperspektivet krävs mognad. Om man ändrar på talesättet ”att barn får synas, men inte höras”, som lever kvar än idag, då får man en annan syn på barn och barnperspektivet (Arner & Tellgren 2006).

Förkortningar

BO – Barnombudsmannen

BRIS – Barnens rätt i samhället

FB – Föräldrabalken

FN- Förenta Nationerna

Prop. - Regerings proposition

LVU - lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

SCB – statistiska centralbyrån

SoL – Socialtjänstlag

SoS – Socialstyrelsen

SOU – Statens offentliga utredningar

Referenslista

- Ahrne, G. (2007) *Att se samhället* Malmö: Liber
- Arnér, E.; Tellgren, B. (2006) *Barns syn på vuxna: att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Arnö, S. (2008) *Skiljas: barnen berättar*. Stockholm: Rädda barnen.
- Arnö, S. (2009) ”Barnens behov glöms vid skilsmässor”. *Psykologtidningen* 3/09, 4-5.
- Barnombudsmannen (2002) *Små barn och umgängestvister – en undersökning av 62 tingsrättsdomar*. Barnombudsmannens publikationer.
- Barnombudsmannen (2005) *Barnets bästa: Barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgänge*. Barnombudsmannen rapporterar: BR 2005:06.
- Bauman, Z. (2000) *Globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Bauman, Z.; May, T. (2006) *Att tänka sociologiskt*. Göteborg: Korpen.
- Berger, L.; Luckmann, T. (1966) http://sv.wikipedia.org/wiki/Social_konstruktion (2009-06-05).
- Brechin, A.; Brown, H.; Eby, M. A. (2000) *Critical Practice in Health and Social Care*. London: Thousand Oaks, New Delhi.
- Chamberlayne, P. (1993) *Women and Social Policies in Europe: Work, Family and the State*. Aldershot: Edward Elgar Publications.
- Davidsson Neppelberg H. (2002) *Barnets Domstolar missar barns bästa*.
<http://www.dn.se/insidan/1.72312> (2009-01-16).
- Dwyer, P. (2000) *Welfare rights and responsibilities*. Great Britain: by Hobbs, Southampton.
- Edling, C; Rydgren, J.(2007) *Social handling och sociala relationer. Natur och kultur Stockholm*.
- Eriksson M.; Näsman E. (2009) ”Utsatta barn i familjerättsprocesser: utredares bemötanden och barns strategier”. *Socialvetenskaplig tidskrift nr1 2009*, 20-33.
- FB 6 kap § 2 *Sverige Rikes Lag(2008)*
- FB 6 kap § 5 *Sverige Rikes Lag(2008)*
- FB 6 kap § 15 *Sverige Rikes Lag(2008)*
- FB 6 kap § 18 *Sverige Rikes Lag(2008)*
- FB 6 kap § 19 *Sverige Rikes Lag(2008)*
- FB 21 kap § 3 *Sverige Rikes Lag(2008)*
- FB 21 kap § 5 *Sverige Rikes Lag(2008)*
- Hollander, A. ; Borgström, K. A. (2009) *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Hultgren M. (2008) ”Barnperspektivet försvinner”. *BRIS-rapport 3/2008*, 22-23.
- Höjer, I.; Röbäck, K. (2007) *Barn i kläm: hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge*. Stockholm: Allmänna barnhuset.
- Kelly, G. (1955)
http://socialpsykologi.twice.se/social_kognition.html (2009-06-05).
- Merriam, S. B. (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Passer, M.; Smith, R.(2004) *Psychology: the science of mind and behaviour*. Boston: McGraw-Hill.
- Prop.1996/7:25 s.246; Prop.2004/05:170 s.194.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/04/55/68/018827d5.pdf> .
- Prop. 2005/06:99 *Nya vårdnadsregler* .
- Ryrstedt, E. (2007) ”Tvistlösning mellan separerade föräldrar – för barnets bästa”. *Svensk Jurist Tidning* 4/07, 398-411.

Ryrstedt, E.; Mattsson T. (2007) ”Barn och föräldrar – kan vi acceptera dem som motparter”. *Svensk Juristtidning nr 4 2007*, 389-397.

SCB 2006 *Women and men in Sweden 2006*.
http://www.scb.se/statistik/publikationer/le0202_2006a01_br_x10st0601.pdf (2009-01-10).

Schiratzki, J. *Barnets bästa i Norden – rättsfilosofi och rättslig begreppsbyggnad*.
<http://uit.no/jus/911/54> (2009-01-13).

Schiratzki, J. (2006) *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Singer, A. (2007) ”Samarbetsförmåga och gemensam vårdnad”. *Juridisk Tidskrift 2007-08*, 148-155.

SOU 1997:116 *Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*. Stockholm: Socialdepartementet.

SOU 2000:1 *En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

SOU 2005:43 *Vårdnad - Boende - Umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar*. Stockholm: Justitiedepartementet.

UNICEF *Barnkonventionen*. <http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-hela-texten> (2009-01-12).

Bilaga 1 - Intervjufrågor

Frågor jag har frågat yrkesprofessionella:

1. För vilka kärnfamiljer (genus, klass, etnicitet, ålder) är frågor/tvister om vårdnad, boende och umgänge aktuella?
2. Hur har borttagningen av tolvåldersgräns påverkat de yrkesprofessionellas arbetssätt, inflytandet av barnperspektiv i frågor/tvister rörande barn själva om vårdnad, boende och umgänge?
3. Hur beaktas barns perspektiv idag jämfört med innan, på vilken sätt? Hur avgörs vad som är barns bästa?
  - a. Tycker ni barnen får ta ansvar för sina val?
  - b. Hur lång är väntetiden för att starta åtgärder och att få ett beslut i frågor/tvister som rör barn?
  - c. Är barns bästa avgörande i alla beslut om vårdnad, boende och umgänge?
  - d. Får barn komma till tals i alla frågor rörande dem själva, från vilken ålder?
Underfrågor som var enbart till familjerättssekreterarna:
    - e. Hur ofta ges förslag till domstolsbeslut? Hur ofta redovisas barnens vilja i domstolen, klargörs barns inställning i vårdnadsutredningar och avtal?
    - f. Vad innebär ”om det är lämpligt” med barns rätt att vara hörd i en vårdnadsutredning? Är det lika vanligt att använda det uttrycket i jämförelse med innan?
    - g. Behöver domarna utbildning om barns villkor? Skulle det vara bättre att ha en familjedomstol? Skall barn höras direkt av en domare?
Gemensamma frågor för yrkesverksamma:
      - h. Gemensam vårdnad, växelvis boende och umgänge mot barnens vilja – är det lika eller mindre vanligt efter de nya vårdnadsreglernas införande 1 juli 2006?
      - n. Gällande yrkesverksammas kompetens att jobba med barn på barns villkor – har det skett någon utbildning gällande att jobba på barns villkor?
4. Kan man säga att barns perspektiv inte drunknar i vuxnas perspektiv?
Med vilka metoder beaktas den och skiljer sig åt från vuxnas perspektiv?
5. I vilken grad kan barn påverka i frågor/tvister rörande dem själva gällande vårdnad, boende och umgänge?
  - a. Efterlevs barns rätt att komma till tals och påverka?
  - b. Är barn informerade om sitt perspektiv i beslut och möjligheten att yttra sig?
  - c. Finns det samband mellan barnets ålder, etnicitet, genus, klass och deras vilja/påverkan?
  - d. Vad enas och inte enas män och kvinnor om i vårdnads, boende och umganges frågor/tvister?
6. Vilket stöd får kärnfamiljer inklusive barnen i frågor/tvister gällande vårdnad, boende och umgänge? Tycker ni att detta stöd är tillräckligt?
7. Vad tycker ni man behöver förbättra?
  - a. Vilken forskning skulle vara aktuell?
  - b. Insatserna för vilken åldersgrupp, genus, klass och etnicitet?

Bilaga 2 – Svar på intervjuerna

Intervju nr 1

1. På den första intervjun svarade en familjerådgivare från en kommun i Stockholm att vårdnads, boende och umgänges frågor är aktuella för par i 35-40 års ålder. De flesta som kommer har barn. De flesta är från en arbetarklass. Det är flest kvinnor som tar initiativet att vända sig till familjerådgivning som en sista utväg före skilsmässa. De som kommer efter skilsmässan kommer oftast för att individuellt bearbeta sin kris. Etnicitet varierar från kommun till kommun och man kan inte förutsäga den, men i den aktuella Stockholmskommunen dominerade svenska par.
2. Barnperspektivet påverkar självklart hur föräldrar löser sina problem. I denna kommun tar man inte med sig barn till familjerådgivning, istället pratar man där om hur man kan lösa sina svårigheter ur ett barnperspektiv, men det finns i andra kommuner barngrupper eller att barn och föräldrars träffas gemensamt, det beror hur kommunen löser det. Det känns i samtal med par att barn fick större utrymme och inflytande i frågor rörande dem själva efter vårdnadsregeländringen 1 juni 2006.
3. Det finns ingen större skillnad med hur barnperspektivet beaktas idag i jämförelse med innan. Man använder samma metoder att jobba med par och deras beslut gällande vårdnad, boende och umgänge med barn. Men barnperspektiv beaktas i varje fråga rörande barn att den utgår från barns bästa som grundprincipen. Man försöker lösa konflikter så att det bli bra för barnet och om paret är nöjd med lösningen, då förutsatts det att det är bra för barnet och föräldrarna har ansvaret att se att barns bästa bli avgörande i de beslut de ta. Familjerådgivare ger förslag till föräldrarna att beakta barns vilja och åsikt. Det är en veckas väntetid. Gemensam vårdnad är den vanligaste formen av vårdnad och alla som vänder sig till denna familjerådgivning har gemensam vårdnad. De som har enskild vårdnad brukar inte vända sig dit och det har inte förekommit diskussioner om påtvingat umgänge efter våld. De flesta barn bor växelvis hos de par som vänder sig dit. Det finns barn som visar oro att umgås med styvföräldrar och inte alltid trivs med de olika reglerna på de växelvisa boendeplatserna, samt har bråk med styvföräldrars barn som de träffar i pendling från ett hem till ett annat. Det blev ingen utbildning att jobba med barn på barns villkor eftersom de jobbar med vuxna och förutsätter att föräldrarna ta hand om sina barn på rätt sätt.
4. Man kan säga att vuxnas perspektiv dominerar eftersom man fokuserar på de vuxnas problemlösning och förutsätter att de är bra föräldrar till sina barn och vet barns vilja och åsikt. Det är viktigt att lösa vuxnas problem så att de orkar vara bra föräldrar och kan fokusera på sina barn på rätt sätt. Att få fram en lösning som gynnar barnperspektivet är en uppgift till föräldrarna med stöd ifrån familjerådgivarna. Barn är inte där, men de är med i beslutet. Barns och vuxnas perspektiv skiljs inte åt eftersom fokus ligger på vuxnas problem.
5. I vilken grad barn kan påverka är mer hur föräldrarna och barn löser vårdnads, boende och umgänges frågor tillsammans så att alla bli nöjda. Äldre barn har större krav och får oftast igenom sin vilja. Flickor och pojkar skiljer sig inte mycket åt. Etnicitet kan ha betydelse, men inte i de fall de påträffat. De flesta föräldrar är förvärvsarbetare och barnet bor växelvis. För de par som kommer är det aktuellt att försöka lösa sina problem och om det går inte då bestäms det hur de ska lösa vårdnads frågor. Kvinnor och yngre män lägger oftast fokus på fungerande kommunikation och barn, men äldre män lägger mer fokus på själva tväsamheten.
6. Familjerådgivning funkar som stöd vid familjesvårigheter. Att skiljas är en kris och man bearbetar kriser hos familjerådgivning. På just denna familjerådgivning förväntas att barn får stöd hos sina föräldrar och i normala fall skall det räcka. Om det inte räcker finns barn psykiatri och skolans stöd. Enligt familjerådgivare behövs i normala fall inte mer än just stöd från föräldrar till barn, morföräldrar, farföräldrar och andra närstående.
7. Det förs ingen dokumentation på familjerådgivning, därför är det svårt att säga vilken forskning som behövs. Det är svårt att bearbeta kris men det är också en normal process.

Intervju nr 2

1. På den andra intervjun svarade en familjerådgivare från en kommun i Stockholm att de flesta som vänder sig till familjerådgivning vill reparera sin relation. De flesta är barnfamiljer men det kommer också många par som är på väg att skiljas och vill diskutera vårdnaden om barnen. Yrkesprofessionella ger förslag till familjen att ta barnen med sig på rådgivningen eftersom de även jobbar med barn. De flesta som kommer till familjerådgivningen är tjänstemän och fördelningen av klasserna motsvarar den allmänna fördelningen inom Stockholm. Det är både kvinnor och män som i lika fördelning visar intresse för att bearbeta konflikter. De flesta som kommer är svenskar och i åldern mellan 30--50 år. Deras barn är oftast i latent ålder mellan 7 och 12 år. Ungdomar visar inte så stort intresse att komma dit, de löser svårigheter på annat sätt.
2. Borttagningen av tolvårsgränsen har inte påverkat deras arbetssätt så mycket eftersom de redan hade projekt med barn i under millennium första år. Detta projekt hade syfte att stötta barn i relationer och att se att barn får hjälp vid familjesvårigheter. Redan då fick barnen inflytande.

3. Man beaktade barnens perspektiv och även nu. Samtal med barn är åtta procent av familjerådgivningsjobbet. Barn erbjuds samtal med eller utan föräldrar. Barns bästa avgörs individuellt. Det är bra om barn uttrycker sin vilja. Det är oftast bara en dags väntetid eftersom för inte så länge sedan var familjerådgivning i fokus och då anställdes fler familjerådgivare. Det är inte alltid så att barns bästa är avgörande i frågor som rör dem själva utan det beror på hur föräldrarna mår. Familjerådgivarna försöker lyssna mellan raderna i vad föräldrarna säger och ger råd till föräldrarna och barnen. Barnen får komma till tals och det finns ingen åldersgräns. Det är bra om barn har sin åsikt. Gemensam vårdnad är den vanligaste vårdnadsformen men antalet ensamma vårdnadstagare som kommer vid familjesvårigheter har ökat. Växelvis boende är ganska vanligt. Det finns diskussioner om barns boende och umgänge och det diskuteras också sådana svåra frågor som våld både med vuxna och med barn om det förekommer. Om våldet fortsätter har familjerådgivaren plikt att anmäla det. Man försöker inte framtvunga umgänge men det diskuteras både med vuxna och med barn. Yrkesverksamma var inte inbjudna till utbildning hur man skall jobba med barn på barns villkor i samband med ändringarna av vårdnadsreglerna men de har utvecklat sitt egna sätt att jobba med barn i det projekt man hade i början av millennium.
4. Man kan inte säga att barns perspektiv försvinner eftersom hur det hanteras beror på hur föräldrarna mår. Mår föräldrarna dåligt så får barnens perspektiv inte lika mycket uppmärksamhet. Familjerådgivarna beaktar barns perspektiv genom att ofta tala om barnen så att föräldrarna inte enbart fokuserar på sina egna problem. Utöver det så inbjuder man föräldrarna att ta med barnen på samtalen samt har separata samtal enskilt med barnen. Familjerådgivarna har kommit fram till att man ska göra det oftare eftersom annars finns det risk för att barnens perspektiv försvinner.
5. De inbjuder barn till samtal och hoppas att föräldrarna är intresserade av att ha barnen med. Barnen informeras om sina rättigheter och detta kan leda till konflikt eftersom barnen börja kräva sitt och inte alltid har samma åsikter och vilja som de vuxna och kanske bara vill bo hos den ena föräldern vilket gör den andra föräldern ledsen. Då diskuteras hur man kan lösa det på bästa sättet och gör klart att barn behöver båda föräldrarna för att må bra. Äldre barn har lättare att få sin vilja fram. Flickor och pojkars vilja brukar inte skilja sig åt och de båda genuserna behöver sina föräldrar lika mycket. Etnicitet kan ha betydelse för barnen beroende på hur föräldrarna ser på situationen. Det är framför allt barn från tjänstemän som vill träffa båda sina föräldrar. Familjerådgivarna försöker vara försiktiga med att framhäva barns rättigheter eftersom det kan skapa konflikt i familjen. Kvinnorna är ofta oroliga när de inte får träffa sina barn för en längre tid när barnen är hos pappan. Männerna känner inte samma oro. Det finns risk för att männen tappar helt kontakten med sina barn och med den frågan jobbar man också med på familjerådgivningen.
6. Familjerådgivarna försöker hjälpa och stötta barnen. Om barn visar symptom av sjukdom hänvisas till BUP. Det fanns förslag att det skulle ordnas mer stöd och hjälp till barnfamiljer. T ex att barnfamiljer skulle få hemtjänst som hjälper till med rutinsysslorna samt att man som barnförälder kunde få jobba mindre tid och få ersättning upp till full tid.
7. Det skulle finnas mer forskning och insatser för hur fränskilda invandrarkvinnor och deras barn har det. Det finns inte tillräckligt med kunskap hur man stöttar dem i kris på bästa sätt.

Intervju nr 3

1. På den tredje intervjun berättade en familjerådgivare från en kommun i Stockholm att de som söker för samarbetsamtal är av blandade åldrar, klasser och genus. Svenskarna är överrepresenterade av dem som vänder sig till familjerådgivning för vårdnads, boende och umgänges frågor. Var tredje av alla som kommer till familjerådgivning vill få hjälp med samarbetsamtal gällande vårdnads, boende och umgänges frågor. Vilket innebär att det är en tredjedel av familjerådgivarnas jobb att jobba med barn och barnperspektivet direkt eller indirekt beroende på vilken inställning föräldrarna har till barnperspektivet.
2. Det blev inga stora förändringar efter att vårdnadsreglerna förändrades 2006. Barn får komma till tals oavsett ålder om båda föräldrarna ger sitt medgivande.
3. Barn får inte välja idag. Det är föräldrarna som avgör om barnen ska få komma eller ha enskilda samtal med familjerådgivare och det krävs båda föräldrarnas samtycke. Vilket i praktiken innebär att det är bara när föräldrarna kan samarbeta som barnen får komma till tals. Oftast kan inte föräldrarna samarbeta och då glöms barnperspektivet bort. För att undvika detta brukar man sätta ut nallar under samtalen som representerar barnen. Det brukar ha stor påverkan på samtalen. Föräldrarna säger sitt hur de vill att det ska bli i vårdnadsfrågor. Barnet säger sitt och när de inte säger något, då kan man se från barnets kroppsspråk hur barnet känner sig och hur viktiga frågorna är för dem. Väntetiden för att komma till familjerådgivning är en till två veckor och barnfamiljer prioriteras. Barns bästa kan vara avgörande om föräldrarna lyckas att samarbeta, men om de inte samarbetar, då tappas barnets bästa oftast bort, eftersom föräldrarna är upptagna med sin egen strid. Barn får komma till tals och uttrycka sig fritt från ung åldern om båda föräldrarna tillåter det. Gemensam vårdnad är den vanligaste vårdnadsformen. Det har inte skett någon speciellt utbildning för att jobba med barn på barns villkor efter 2006. Men en familjerådgivare och en familjerättssekreterare som har fått speciell utbildning jobbar med barngrupper. Dessa barngruppen fanns redan innan 2006. Det krävs båda föräldrarnas medgivande för att deras barn ska få komma med i dessa barngrupper.

Kvinnorna anser oftast att de vet mer om vårdnad av barn och anser sig veta vad som är barns bästa medan männen kämpar om hur mycket de ska få träffa sina barn. Det är många kvinnor som försöker på olika sätt hindra män från att träffa barnen.

4. När föräldrarna har konflikt så ser de inte barnperspektivet och det tappas bort. Genom samtal med en förälder i taget försöker familjerådgivare få samarbetsamtalen att fungera och därmed kan föra in barnperspektivet. Ibland representeras barnen av nallar när konfliktsituationen inte tillåter att barnen är med. Målet med detta är att föräldrarna ska se sitt barn och fundera från barnets perspektiv och inte från sitt eget.
5. Barn kan påverka om föräldrarna tillåter det. När barnen kommer till familjerådgivning får de veta att de kan uttrycka sin åsikt och familjerådgivaren lyssnar på dem. De flesta barn vill ha kontakt med båda sina föräldrar men om föräldrarna bråkar då kan barnen välja en av föräldrarna bara för de inte orkar med bråken. Ibland delar syskonen på sig och bor med var sina föräldrar med det kan inte anses vara det bästa för själva syskonen.
6. Det finns inte tillräckligt med stöd till barn eftersom de flesta föräldrar inte kan samarbeta och barns perspektiv försvinner. Barnen får inte bearbeta familjens skilsmässa om föräldrarna inte ger sitt medgivande.
7. Samarbetsamtal skulle vara obligatoriska oavsett om föräldrar samarbetar eller inte och barns åsikt skulle få höras. Det är föräldrarna som saboterar och inte tillåter sina barn att höras. Själva juridiska systemet måste ändras eftersom de ofta dömer oavsett barnens vilja och det blir inte riktigt bra för barnen. Många av föräldrarna kommer för terapi efter några vårdnadstvister. Det händer att en av föräldrarna vill hitta det bästa alternativet att samarbeta med den andre, men advokaten föreslår konfrontations ställning istället, fast föräldern inte ville konfrontera från början, utan ville hitta möjligt samarbete och inte konfrontation som ökar konflikts nivå och djupet som drabbar barnet i slutändan. Det är viktigt att man ändrar lagarna så att det inte är domare som avgör var barnen ska bo, umgås, utan att barnen får välja själva.

Intervju nr 4

1. På den fjärde intervjun berättar en familjerådgivare att ungefär fem procent av alla vuxna som kommer till familjerådgivningen önskar samarbetsamtal kring vårdnadsfrågor. Det flesta har relations problem och vill reparera relationen. Omkring 30 % av dem är barnfamiljer som vänder sig dit och barnperspektivet blir aktuellt då. Ibland tar ungdomar initiativet och kommer med sin familj för att reda ut vårdnads, boende och umgänges frågor. De flesta som kommer med vårdnadsfrågor är över 30 år och man kan inte skilja på klass tillhörighet, det är alla etniciteter som vänder sig, men svenskarna dominerar. Det är oftast kvinnor som tar initiativet att får hjälp av familjerådgivare. De familjer som söker hjälp på familjerådgivning har inte en pågående juridisk process. Den är oftast avslutats eller inte påbörjats. Familjerådgivare försöker bromsa på vårdnads tvist beslut.
2. Barn har alltid stått i centrum. Så det blev inte någon stor förändring vid nya vårdnadsreglerna år 2006. Yngre barn har kunnat uttrycka sig innan också. Familjerådgivning fick dock större resurser så att familjerna har nästan ingen väntetid att komma till rådgivning längre.
3. Nu och innan var barnperspektiv aktuellt. Barn bjuds att komma dit med föräldrarna och familjens oenighet bearbetas från barnperspektiv. Familjerådgivarna försöker belysa barnens bästa på olika sätt. Man bjuder även in morföräldrar och farföräldrar att prata kring barnen. Om det aktuellt pratar man enskilt med. Man säger tydligt till föräldrarna att man får tänka från barnperspektiv också. Om barnperspektivet håller på att försvinna så påpekas detta. Barns bästa avgörs från fall till fall. Det är inget problem om barn ta ansvar för sitt yttrande. Tonåringar är tydliga att markera vad de vill och det händer att tonåringar själva ta initiativ och bokar hela familjen för rådgivning. Ibland beslutar de att avsluta kontakten med en av föräldrarna på grund av svårigheter i kommunikation mellan dem och det är sorgsamt. Familjerådgivare försöker att få barns bästa att bli avgörande i vårdnadsfrågor och om föräldrarna tar tid och har vilja att hitta lösningar som passar alla och har barn i centrum, då blir barns perspektiv avgörande. Familjerådgivare har det som mål att oeniga föräldrar tar tid att fundera kring barnens situation och kommer överens från barnens perspektiv. Yrkesprofessionella försöker bromsa för snabba beslut om vårdnadstvister på grund av att man tänker annorlunda efter ett tag när terapi pågår och allas perspektiv uppmärksammas. Några av föräldrarna avslutar terapi, men de flesta kommer och vill hitta en bra lösning för alla. Yngre barn från 4-5 år uttrycker sig på annorlunda sätt, men oftast är de runt 7-12, när de kommer hit. Gemensam vårdnad var alltid den populäraste vårdnadsformen men det händer att på grund av missbruk, våld, eller mentalsjukdom att barn inte vill ha umgänge med en av sina föräldrar, men sådana fall förekommer sällan och vi hänvisar till andra instanser, samt har anmälnings plikt. Växelvis boende är en ganska vanlig boendeform efter separation. Det blev inte någon särskild utbildning efter vårdnadsreglerändringen efter år 2006.
4. Barns perspektiv tappas när föräldrarna mår dåligt och orkar inte tänka om sina barn, samt är mycket upptagna med sina konflikter som ofta beror på tidigare nämnda faktorer. Då försöker familjerådgivarna att lyfta aspekterna om vårdnads frågor och andra frågor som rör barnen och diskuterar det med föräldrarna. Man försöker föra in barnens perspektiv i diskussionen.
5. Barn påverkar och kan påverka vårdnads frågor i relationer. Barn ges alltid rätt att uttrycka sig och informeras om att det är möjligt för alla som är i rummet att prata och påverka. Det oftast tonåringar som är bestämda om vad dem vill. Flickor i tonårsålder har oftast lättare att uttrycka sig och om de väljer att bo hos en

av föräldrarna, då dominerar för flickor sådana bekvämlighets faktorer som vännernas vistelse plats, skola, de försöker oftast inte sära en av föräldrarna med andra faktorerna än ren bekvämlighet. Pojkar väljer oftare boende hos pappa innan de börjar bo själva. Små barn kommer oftast till mamman. Invandrar familjer tar inte sina barn till familjerådgivning lika ofta som svenskar. Kvinnor får oftast problem, när män kräver sina rättigheter att ha spädbarn hos sig och familjerådgivaren rekommenderar inte att spädbarnet separeras från mannen förrän det känns naturligt med separation från mamman och det passar att barnet får sova över hos pappan. Män brukar behöva förklaring varför kvinnor protesterar att släppa spädbarnet ifrån sig och det är en annan fråga hur ofta pappan ska vara i bilden. Kvinnor utgår från relationerna och män oftast utgår från struktur.

6. Det skulle räcka med det stödet som man får på familjerådgivningen och föräldrarna uppmanas att stödja sina barn. Familjerådgivarna släpper inte den frågan som stöd till barn och uppmanar föräldrarna att göra det. Sedan det skulle vara bra om skola, dagis hade mer stöd för barn i fränskilda familjer, ger mer tid och stöd till dem. Det är viktigt att småbarns föräldrar får mer stöd från samhälle och får mer tid att vara själva med sina barn, jobba mindre tid och få ekonomisk ersättning för hela tiden, det skulle löna sig för hela samhället i psykisk hälsas mening och minska på stress nivå.

7. Aktuell forskning skulle vara att utreda vilka faktorer som leder till skilsmässa för småbarnsföräldrar och att försöka förebygga dessa. Det är aktuellt att utreda vilket stöd skolan och dagis ger till barn när kärnfamiljen splittras.

Intervju nr 5

1. På den femte intervjun berättare en familjerättssekreterare att de flesta kärnfamiljer som vänder sig till dem har separerat för några månader sedan eller har haft en tvist under flera års tid. De flesta som vänder sig dit är än. Invandrare är underrepresenterade. Dominerande ålder är mellan 30-40 år. De flesta saknar högre utbildning men det finns från alla samhällsklasser.

2. Borttagandet av åldersgränsen på tolv år öppnade en dörr för yngre barn att påverka sin livs situation och dess påverkan är mycket större nu än innan. Familjerättssekreteraren förhör alla barn från fyra års ålder och beaktar deras vilja och åsikter samt försäkrar att barn perspektiv står i fokus.

3. Yngre barn fick komma till tals och uttrycka sin åsikt i vårdnads, boende och umgänges tvister som rör dem själva. Barns bästa är avgörande i beslut som familjerättssekreteraren tar. Domstolen ger uppdrag till familjerättssekreteraren att göra utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Utredningen förväntas inte vara längre än fyra månader. Alla barn kommer till tals från fyra års ålder och deras perspektiv sätts i fokus. Det är inte lätt att avgöra barns bästa det beror på helhetsbilden. Det ansågs positivt om äldre barn tar ansvar för sina val. Förslag till domstolsbeslut ges varje gång efter en utredning och oftast redovisas barns perspektiv i domstolens beslut. Ungefär tio procent av domarna tappar barn perspektivet. Lämpligheten att förhöra barnen är förknippat med deras ålder. Familjerättssekreterarna klagör och redovisar barns perspektiv i vårdnads utredningar och avtal. Men det är inte barnen som bestämmer - de enbart uttrycker sina åsikter och vilja. Det vore bättre om domarna haft utbildning i barns livsvillkor och det funnits speciella familjedomstolar. Äldre skulle förhöras direkt av domarna själva utanför rättsalen. Man dömer i mindre utsträckning till gemensam vårdnad än innan men det är fortfarande den dominerande vårdnadsformen. Man försöker se barnen i det hela och inte ge förslag till beslut där barnen blir lidande. Detsamma gäller boende och umgänge. Rättssekreterare får ständigt påbyggnads föreläsningar om hur man hittar arbetssätt för barns villkor.

4. Familjerättssekreterare försöker iakttä barnperspektiv och se till att vårdnads utredningar bygger på barns perspektiv. De pratar med yngre barn separat och föredrar barns perspektiv framför vuxnas i vårdnads utredningar.

5. Med stigande ålder yttrar sig barn mer och vet vad de vill. Därför försöker de tydligt säga hur de vill ha i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge." Det är inte barn som avgör, men vi tittar på helhetssituationen och inte skriver tydligt vad som är barnets ord, så att barnen inte behöver känna ansvar inför föräldrarna för sitt val", -

6. har noterats tydligt. Barns rätt att påverka efterlevs i den meningen att vi lyssnar på barnens vilja. Barn informeras om sin rätt att yttra sig i frågorna som rör barnet. Som sagt äldre barn försöker påverka mer och vi lyssnar på dem. Flickor och pojkar har inga större skillnader i sina åsikter i vårdnads frågor. Etnicitet har inte stor betydelse, det lagar som följs och vi iakttar alla barns åsikt på lika villkor. Det är fler män än kvinnor som begär ny rättegång.

7. Som stöd i vårdnadstvister erbjuds samarbetsamtal och avtal och det är 50 % som kommer överens i dessa samtal och gör slut på tvistandet, medan 50 % fortsätter med tvister i domstolen år efter år tills barnen blir stora. Till vuxna ges råd att bearbeta sin vårdnads konflikt på familjerådgivning. Barn som behöver stöd skickas till skolornas kuratorer och om det bli mer allvarlig till BUP. Det skulle finnas mer stöd som avvärjar kampen mellan föräldrarna och inte bara tvingar barnen till att underkasta sig föräldrarnas beslut.

8. Det saknas uppföljning efter samarbetsamtals och avtals beslut. Det vore bra om det efter ett halvt år utvärderades om barn har det riktigt bra eller inte i sådana kärnfamiljer. Men det ingår inte i någons uppdrag på social kontoret, men skulle det ingå. Det är aktuellt att förhindra att rättegångarna inte upprepas gång efter gång

utan att det finns ett stopp efter t ex tre gånger. Det är dyrt för samhället och för själva föräldrarna att driva rättegångarna i många år, och smärtsamt för barnen. Det behövs verkligen göras något i själva rättssystemet.

Intervju nr 6

1. På den sjätte intervjun berättare en familjerättssekreterare i en mindre kommun i Stockholm att de flesta som vänder sig dit är över trettio år gamla. De flesta är svenskar eftersom kommun bebos mest av svenskar. Det finns ingen särskild klass som är överrepresenterad. Det är lika många kvinnor som män som börjar tvister. De flesta försöker att enas utanför domstolen. Dels beror det på kostnader, men även för att, om möjligt, bespara sig själva och barnen ytterliga påfrestningar.
2. Barn står alltid i centrum. Borttagning av 12 årsgränsen påverkade inte särskilt mycket - även tidigare uttryckte sig yngre barn. Däremot blev det en viss skillnad för domarna i domstolen.
3. Barns bästa beaktades också innan vårdnadsreglerna ändrades år 2006. Man pratar med barn i olika åldrar och de kan tydligt börja uttrycka sin åsikt från 4-5 årsålder. Deras åsikt dokumenteras. Det är helt ok om barn ta ansvar för sin åsikt speciellt när de är äldre. Barnens bästa avgörs genom att se på helheten och titta på informationen som man får och lyssnar på barnens vilja. Det är inte lång väntetid innan start av vårdnads utredningar och samarbetsamtal, man kan säga att man börjar nästan direkt. Det är målet att barns bästa ska bli avgörande i alla frågor som rör barnen själva. Barn uppmuntras att komma till tals i vårdnads utredningar. Förslag till domstolsbeslut ges alltid. Hur domstolarna redovisar barns vilje kunde inte rättssekreteraren informera om. I samarbetsamtal, som är frivilliga, förs ingen dokumentation enbart registrering. Barns vilja redovisas i samarbetsamtal om barnen hörs och om föräldrarna kan enas och lyckas samarbeta då blir allt till barnens bästa. Vad som dokumenteras under samarbetsamtal är om föräldrarna lyckas nå enighet eller ej i tvistefrågorna. Lämplighet att lyssna på barnen är ofta förknippat med barnens ålder och mognad. Familjerättssekreteraren går under samma sekretessregler som socialtjänsten. Samarbetsamtalen har strängare sekretess och är enbart registrerade. Det vore bra om domarna hade utbildning om barns villkor och om det funnit speciella familjedomstolar. Dessutom vore det bra om äldre barn kunde få föra direkta samtal med domarna för att uttrycka sin åsikt. Det är lika vanligt med gemensam vårdnad och växelvis boende som före lagändringarna 2006. Efter lag ändringen har samtliga socialsekreterare gått en utbildning som heter BBIC (Barns Behov I Centrum) och det är ett dokumentations- och handläggningssystem för social barnvård.
4. Barn får uttrycka sin åsikt och vuxna bedömer och beslutar, så det är inte lätt att säga vems perspektiv som dominerar till slut. Familjerättssekreterare försöker beakta barnperspektivet via samtal med barn. Det dokumenteras att det är barns åsikt.
5. Man försöker få barn att påverka och att de hörs i hela stridigheten mellan föräldrarna. Barn informeras i vårdnadsutredningar så att de får uttrycka sig. Det är gemensamt för de flesta barn att de vill behålla båda sina föräldrar och ha kontakt med båda i någon form även om det var någon sorts problem innan, det finns andra sätt för kontakt än att träffas. En förälder måste anses vara olämpligt för att den andra föräldern ska få ensamvårdnad, men det förekommer sällan. Angående ensamvårdnad så beslutar rätten även om det. Om föräldrar exempelvis inte alls kan samarbeta och barnet far illa i en långvarig tvist. Det är mer sällan att föräldrar får ensam vårdnad, grundprincipen är att barnet ska ha tillgång till båda sina föräldrar. Barns ålder avgör inte lika mycket som mognaden, det kan vara så att en åttaåring anses mognare än en tolvåring. Ekonomin är det ett vanligt tvistemål mellan föräldrar i samband med separation.
6. Det är inte den största delen av kärnfamiljerna med vårdnadsproblem som kommer till familjerättsekreterare, de flesta vänder sig till familjerådgivning och får hjälp med kommunikations svårigheter i vårdnaden om barnen och det förväntas att föräldrarna löser sin konflikt. Barn skulle få stöd av sina föräldrar eller skolans kurator. Denna kommun köpte vid behov barnsgrupps samtalstjänster från en annan kommun.
7. Man kunde lära sig från Norge att det erbjuds samarbetsamtal av familjeterapeuter oavsett om föräldrarna tvistar eller inte i förebyggande syfte så att kampen mellan föräldrarna få mildare konsekvenser. Något annat kunde man inte föreslå på rakt arm nu.

Intervju nr 7

1. På den sjunde intervju med en familjerättssekreterare från en Stockholms kommun fick jag veta att de flesta är män som vänder sig till familjerättssekreterare för samarbetsamtal eller direkt till domstolar att för att lösa vårdnads, boende och umgänges konflikter. Ålder är runt 35 och uppåt. De flesta är svenskar. De som vänder sig är välutbildade med höga inkomster och god ekonomi. Det finns nästan ingen arbetarklass i denna kommun.
2. Det blev ingen stor skillnad, eftersom man har alltid utgått från barnens bästa. Barn har fått större och större yttranderätt de senaste åren, ”tyvärr är det så, eftersom de bli mer inblandade i föräldrarnas kamp, som handlar om någonting annat (t ex pengar) men barnet ligger som föremål för kamparenan” - anser familjerättsekreteraren.
3. Idag är yrkesprofessionella mer medvetna om barnperspektivet. Detsamma gäller för föräldrar och barn. Men man får aldrig fråga barnen direkt ”vad vill du, - det är barn misshandel, barn får vara barn och inte besluta

om hur vuxnas tvist ska avgöras”, det är familjerättssekreteraren övertygad om. Enligt henne det är inte bra om barn får bestämma för mycket, det är vuxnas ansvar att ta hand om barn. Det frågas hur barnet trivs hos respektive förälder. Barns bästa avgörs med hjälp av informationen man får från skola, dagis, släktingar och alla andra i omgivningen. Om barn själva ta initiativet och säger hur han/hon vill ha, då lyssnar man, men inte annars. Det är ibland svårt att fånga barns bästa eftersom barn är osäkra på vad de vill, kan vara manipulerade och ändra sina åsikter, föräldrarna ljuger. ”Det var fall, när jag skrev att barns bästa är svårt att avgöra”, - säger en yrkesprofessionell. Någon väntetid finns bara på sommaren vid semestern tid, men annars finns ingen väntetid för samarbetsamtal, men att göra en utredning tar ungefär 4-5 månader för att det är viktigt att man går till botten och tar reda på hur läget är på riktigt. Det brukar ta ett halvt år, tills domstolen börjar själva rättegångsprocessen. Barns bästa är avgörande i alla beslut som rör barnen själva om vårdnad, boende och umgänge. Barn kommer till tals från fyra, fem års ålder. Personligen tänker familjerådgivare själv att 6-7 år är rätt ålder att börja fråga barn om deras åsikt kring aktuella situationen. Förslag för verkställighet till domstolen ges vid varje vårdnads utredning, det är sällan man inte har någon uppfattning alls, men som den yrkesverksamma har sagt, det har också hänt. Domstolar i denna kommun redovisar oftast barnens vilja. Om det inte redovisas, då måste det ha hänt på någon mindre stad. Barns vilja klarläggs inte när föräldrarna är överens i frivilliga samarbetsavtal eller i avtal från domstols förslag istället för fortsatt tvist. Om det är lämpligt att höra barn beror på om man har knytt någon kontakt med barnen så att förhör har någon effekt. Domare anses inte behöva en särskilt utbildning om barns villkor eftersom de är tillräckligt utbildade och en speciell familj domstol är inte nödvändigt. Barn får skyddas att inte komma i närhet av rättegången, så domare får inte höra barnen utanför rätt sal.

Gemensam vårdnad är den vanligaste formen av vård, men domarna dömer oftare nu till ensam vårdnad jämfört med innan 2006. Växervis boende bli mer och mer populärt och det är bäst för barnen när både föräldrarna är trygga i sig själva och kan ta hand om barnen på ett bra sätt, då spelar själva förflyttningen från den ena till den andra föräldern inte så stor roll. Umgänge mot barns vilja förekommer inte i denna kommun. Föräldrarna manipulerar ofta sina barn för att få på sitt sätt och det är värsta barnperspektivet som finns. Det sker olika kurser om barns villkor då och då och familjerådgivare ökar sin kompetens. Umgänge mot barns vilja förekommer inte i denna kommun. Föräldrarna manipulerar ofta sina barn för att få på sitt sätt och det är värsta barn perspektivet som finns. Det sker olika kurser om barns villkor då och då och familjerådgivare ökar sin kompetens.

4. Barnperspektiv försvinner inte i vuxnas perspektiv eftersom samhället sätter gränserna, därför är tvistande föräldrar besvikna på familjerättsekreterare, när deras egoistiska inställningar och personlighetsstörningar inte ska prioriteras framför barnens bästa. Ibland når föräldrarna samförstånd efter har blivit tillsagda vart den fortsatta kampen leder som t.ex ensamvårdnad eller omhändertagande om båda av föräldrarna anses olämpliga.

5. Barn kan påverka och familjerättssekreterare informerar barn om deras yttrande rätt, men det är oftast synd om dem för bakom deras ord ligger inte sällan föräldrarnas inställning och ändras efter några dagar när den andra föräldern har övertygat dem med sin åsikt istället. Man kan tydligt se att barnen inte är mogna att resonera på vuxnas sätt, men har lärt ord, uttryck som de har svårt att begripna. Ju mer pengar föräldrarna har ju mindre intresse visas i socialtjänster som stöd för barngrupper i fränskilda familjer. De barnen får oftast stöd från privata specialisters och blir indragna i många aktiviteter. Ungdomar kan påverkas av att en av föräldrarna är mer tillåtande och inte sätter gränser medan den andra föräldern sätter hårdare gränser och därmed bli mindre populär. De flesta är svenskar i denna kommun och det är svårt att urskilja etnicitets faktor. Flickor och pojgars vilja och påverkan särskiljs inte mycket. Ekonomi är ofta en bakomliggande faktor till många konflikter. Kvinnor anser sig mer förståndiga om barnfrågor och vill reglera mer för män, medan män initierar oftast vårdnads, boende, umganges tvister med mål att vinna mer tid med sina barn.

6. Det räcker med stöd från samhällets sida. Det finns alltid föräldrar med personlighetsstörningar som kämpar för sina pengar. Det har funnits och kommer att finnas i framtiden. Familjerådgivningen hjälper inte till sådana föräldrar. Barngrupper på familjerätten finns för att ge stöd för barn, men de flesta föräldrar vill inte ge samtycke att deras barn går där, de organiserar massa andra aktiviteter som barn tycker om eller har privat hjälp. BUP är också överfylld med några månads väntetid för barn som visar symptomen av illamående.

7. Man forskar redan mycket i vårdnads, boende, och umganges frågor samt barnperspektivet, men det finns alltid en del föräldrar som på grund av sina personlighetsstörningar ska tvistas om barnen utan slut.

Intervju nr 8

1. På den åttonde intervju en större Stockholmskommuns familjerättssekreterare berättar att det är i alla grupper, gener i alla åldrar och nationaliteter som vänder sig med vårdnadstvister. Eftersom det är många invandrare i kommunen då skiljer det inte mycket procentuellt från svenska invånare i efterfråga av samarbetsamtal, avtal och vårdnadsutredning. De flesta som kommer är de som inte lyckats lösa sina konflikter på familjerådgivning eller efter skilsmässan.

2. Det har lagts större fokus på barns yttrande för yngre barn, men generellt inga större förändringar. Fokuset på barn växer varje år.

3. Idag diskuterar man i samhälliga debatter mer och mer om barnperspektivet och hur barn får höras, hur de ska komma till tals. ”Vi förhör alla barn från 6-7 års ålder” – säger familjerättsekreterare. Målet är att hitta den bästa lösningen för barnen. Barnets yttrande redovisas i de flesta dokumentationer, men man får också acceptera, när barn inte vill vara med i samtal. Barns bästa kan vara svårfångat och det avgörs från fall till fall, man får beakta informationen från läkare, skolor, dagis, omgivningen, släkten, socialen, polis register och barnets åsikt. Att låta barnen välja är inte lätt, det beror mycket på barnets mognad som avgör förmågan att överblicka konsekvenserna. Barnets åsikt är bara en del i det hela. Det är 4-5 veckors väntetid på att göra ett samarbetsamtal, Det beror på att det många som ringer och det är en aktuell fråga i denna kommun, men alla kommuner löser väntetiden på olika sätt. Vårdnadsutredningen brukar ta fyra månader. Hela processen från ansökan till domstolsbeslut tar omkring ett år. Ambitionen finns att barns bästa bli avgörande i vårdads, boende, umgänges frågor. Barn får komma till tals från 6-7 års ålder i frågor som rör dem. Förslag till domstol ges ofta med redovisning av barns inställning och om det inte ges då beror det på barnet är yngre än sex år. ”Domstolarna skickar inte sina beslutsunderlag till oss, men det är svårt att säga vad de gör eller på vilka grunder de beslutar”. När föräldrarna är eniga redovisas oftast inte barnens vilja från samtal eller avtal. Det beror från fall till fall på barns ålder och föräldrarnas inställning om ett barns åsikt kommer med i redovisningen. Olämpligheten att förhöra barn är oftast relaterad till deras ålder – när de anses vara mogna. Det skulle vara bra om domarna hade specialiserat sig på barns villkor och om det fanns speciella socialdomstolar för de sociala problemen. Det är inte rekommenderat att barn får höras av domaren själv innan rättegången. Det kan utlösa stress hos barnen. Efter lagändringen blev det fler ensamvårdnads beslut och mindre gemensamvårdnads beslut. Den boende form som är vanligast är växelvis boende. Det går inte att se direkt om det blev mindre barn som tvingades till umgänge mot sin vilja, men det finns andra umgängesformer som brev och telefonsamtal. Det blev fler föreläsningar om barns villkor för familjerättsekreterare efter vårdnadsregelförändringen 2006.
4. Det är vuxna som tar ”mest plats” i beslutet om hur barnen kommer att ha. Familjerättsekreterare gör så gott de kan så att barnperspektivet efterlevs genom att lyfta fram barnperspektivet ur hela kontexten på alla möjliga sätt som samtal med barnet och redovisning av information om barnet i förslag till beslut för domstolarna, men det är ändå bara en del av många delar. Det är inte alltid så att domstolsbeslutet sammanfaller med förslag till beslut från vårdnadsutredningar. Föräldrarnas motivation, advokater och deras inställning kan spela en stor roll.
5. Barn kan påverka men det är inte alltid barnens vilja som efterlevs, eftersom det kommer in andra nämnda faktorer. Barn informeras av familjerättsekreterare om pågående situation och sitt perspektiv- och yttranderätt. De brukar inte veta så mycket och har svårt att orientera sig i händelsen, när de kommer till familjerätten. Ju äldre barn är då har de större möjligheter att påverka på grund av deras förmåga att inse konsekvenserna. Etnicitet och genus som faktorer har inte gjort en annorlunda fokus på påverkningsfaktor, men klass har betydelse om man vill fortsätta tvistandet i domstolar eller så löses konflikten genom att föräldrarna köper bostad till barnen och flyttar dit själva enligt ett schema. Det är svårt att säga vad föräldrarna av olika genus kämpar om .
6. Stödet till oeniga om vårdnads, boende och umgänges frågor ges vid frivilliga samarbetsamtal vid familjerätten. Familjerådgivningen försöker lösa oenighet innan och om det misslyckas då vänder sig parterna till familjerätten. Barnets stöd är barngrupper till fränskilda föräldrar, men det krävs föräldrarnas medgivande. Kommunen bildar barngrupper vid behov.
7. Det skulle vara bra om samarbetsamtalen bli obligatoriska som i Norge för att minska den höga spänning som konflikten har skapat och även minska på stressen som har genererats av att man diskuterar barnen. Det behövs mer forskning om hur barn upplever skilsmässa och vilken stöd de behöver, vilka samhällsinsatser som kan stötta barn på bäst sätt.

Intervju nr 9

1. På den nionde intervju svarade två familjerättsekreterare på en Stockholmskommun att de flesta som söker till vårdnads, boende och umgänges lösning/tvist är invandrare eftersom det är många invandrare i denna kommun. Den dominerande åldern är mellan trettio och femtio år. Deras barn är oftast i mellanstadium åldern eller yngre. Där är sällan tonåringar men det finns. Dominerande klass är tjänstemän eftersom det är den största gruppen men det finns från alla klasser som vänder sig för samarbetsamtal eller tvistlösning.
2. Tolvårsgränsen var i lagen om verkställighet till umgänge om barn inte ville umgås med en av sina föräldrar, då kunde inte länsrätten gå mot barnens vilja. Folk trodde att barn fick bestämma hur de ville bara när de fyllt tolv i alla årande, men det var inte så. Den gränsen är flytande nu och barns inflytande i vårdnads, boende och umgänges frågor kan läsas i deras omgivning och relation med föräldrarna. Familjerättsekreterare studerar samspelet mellan barnet och en av föräldrarna åt gången och det är inte bara ord som ger budskap oavsett barnens ålder. Barn är oftast lojala och om de säger att de inte vill träffa en av sina föräldrar då försöker familjerättsekreterare övertala barnen på grund att det är bra att ha båda sina föräldrar på grund av utvecklingen av sin identitet. Om det förekommer våld eller missbruk, psykisk sjukdom, då det är en annan sak och det behövs inte stora bevis som tidigare för att barn ska slippa umgänge med en sådan förälder. Krav att bevisa våld i hemmet i brottsutredning är höga, men en vårdnadsutredning behöver inte uppfylla de krav i ett förslag till

domstol för att den ska ta en annan riktning än den oftast förekommande gemensam vårdnad. Skyddet för barnet är den högsta aspekten och det görs en risk bedömning.

3. Familjerättssekreterarna svarade att de har alltid beaktad barnperspektivet och efter när de nya vårdnadsreglerna trädde i kraft då lades ännu mer fokus på barnperspektivet från yrkesverksamma, även barn får information i skolan om sina rättigheter och yttrande möjligheter. Barnperspektivet beaktas via samtal och större fokus har lagts på barn. Det kan vara krångligt att avgöra barns bästa. Den avgörs från information man får från barnen och omgivningen som skola, dagis och släkt. Skyddsfaktor anses som nummer ett och viktigaste. Aktörs- och subjekt faktor anslogs beroende på mognad och situation. Äldre barn kan ta ansvar för sitt yttrande, men yngre barns yttrande kan vändas mot dem själva, eftersom de är ofta osäkra om vad dem vill och till mirakel fråga: ”vad ska hända för att du ska bli nöjd? ”, skulle 100 % svara att föräldrarna blir tillsammans igen. De vill ofta inte välja eller yttra sig. Väntetiden för att komma till frivilligt samarbetsamtal kan vara upp till tre veckor. Uppdrag från domstol att göra en barnavårdsutredning kan ta upp till fyra månader och hela processen från ansökan till domstols beslut kan ta upp till ett år. Nytt är att domstolen fattar interimistiska(tillfälliga) beslut om hur vårdnadsumgänge ska vara tills domstolen fattar de slutliga besluten. Det ganska nytt att rätten utser medlare som hjälper hela familjen med praktiska lösningar. Familjerättsekreterare försöker få att barns bästa blir avgörande i alla beslut om vårdnad, boende och umgänge och ger alltid förslag till domstol med barns åsikt redovisat. Barn får komma till tals i alla frågor rörande den själva. När de är små och om de inte kan prata tydligt då visar de med dockor om hur det är och hur de vill ha det. Förslag för små barn till tre års ålder ges med hänsyn att de behöver en fast punkt och är knutna till en person. Då får de oftast bo hos mamman tills de bli tre år gamla och under tiden samtidigt träffa pappan för umgänge. Barns åsikt i samarbetsamtal och avtal redovisas sällan, bara om både föräldrarna vill att barnen är med och yttrar sig. Hur ofta domstolen redovisar sitt beslut blev inte klart i samtalet på grund att beslut inte skickas till familjerättsekreterare . Men det förekom att domstolar är mycket bättre än innan och domare söker kunskap om barn från sina egen initiativ, fast det finns många advokater som representerar föräldrar och utgår bara från föräldrarnas rättigheter och lämnar barn i skugga. Det skulle behövas en socialdomstol som har samlat social kompetens och det skulle bli till hjälp om domare får kunskap om barns villkor. Uttrycket om det lämpligt att förhöra ett barn används mer sällan och har samband med barnens ålder. Familjerättsekreterare ansåg att barn inte får höras själva direkt av domare utanför rättssalen på grund av skyddsbehov. Efter de nya vårdnadsreglerna trädde i kraft blev det fler ensamvårdnads beslut på grund att föräldrarna inte kan samarbeta och det brukar vara så att om de inte pratar med varandra i två år att domstolen beslutar ensamvårdnad. För att få ensamvårdnad innan behövde man mycket bevis om våld i familjen och missbruk eller annat som leder att barn mår illa, men nu brukar det räcka att föra talan om de nämnda negativa faktorerna för att få ensamvårdnaden om barnen. Växelvis boende brukar beror hur föräldrar löser detta och det kan också handla om ekonomi. Umgänge mot barns vilja förekommer i mycket mindre utsträckning, men det finns några fall, när barn vägrar att åka till sina föräldrar. Familjerättsekreterare fick mer utbildning om barns villkor och precis nyligen började en kurs om samarbetsamtals nya aspekter. Tvångshämtning och vite är fortfarande aktuella men sällan användbara i praktiken.

4. Familjerättssekreterarna svarar att det är sällan att de bli missnöjda med domstolsbeslut, det brukar sammanfalla med deras förslag. Domare tar mer initiativ att studera om barns villkor, men händer att även familjerättsekreterare bli missnöjda. De gör det bästa de kan för att ta upp barnperspektivet och tycker inte i de flesta fall att det drunknar i vuxnas perspektiv. Det större fokuset på barns bästa har gjort att man bli mer försiktig i bedömning och beslut. Men det förekommer också att domarna tappar barnperspektiv även om det är mycket bättre nu än innan. Det nämndes om talerätt från socialnämnden att väcka talan och umgänge med mor och farföräldrar. Det betonades att det är barn som har umgänges rätt, framför andra.

5. Barn kan påverka i frågor rörande dem själva i ganska stor grad och barns rätt att komma till tals efterlevs. Barn informeras av socialrättssekreterare om sitt perspektiv och möjligheten att yttra sig, samt föräldrarna försöker få sitt vilja fram via barns yttrande, men man kan inser detta att det inte är barnens egna meningar. Sambandet mellan stigande ålder och påverkan finns, samt det finns samband mellan etnicitet och påverkan som t.ex. invandrar pappa kan se skillnad vad han kan tillåta sin dotter och son. Svenskar är mer jämställda. Klass har också betydelse som finns de som köper privata tjänster som familjerådgivning eller stöd i andra frågor för sig själva eller barnen. Familjekonflikter löser sig effektivare när man har snabbare möjlighet att flytta isär vid separationen, då de som har pengar köper en till bostad istället vänta i kö för att hyra. Det finns de som köper bostad till barn och bor där själva enligt ett schema, men det är mycket sällan. En förekommande företeelse är att män efter några års frånvaro från barnet bestämmer sig att komma tillbaka till barnens liv och kräver det via domstol. Kvinnor vill inte skiljas från spädbarn och familjerättsekreterare anser att i denna period är det bra att barn är knuten mest till en person.

6. Stödet är de frivilliga samarbetsamtal och det kan vara upp till fem av dem, men när föräldrars tvist är djup och går till domstol och sedan bestämmer de att enas för att slippa domstolskostnader och kampen då brukar konflikten vara cementerad att de försöker lösa samarbetsamtal på en gång och skriva avtal. Domstolen kan utse medlaren och det är alldeles nytt, medlarens uppgift är att minska konflikten och hjälpa till gällande den praktiska sidan av situationen. Till barn finns det barngrupper för skilda föräldrar men det är inte många

föräldrar som visar intresse eftersom det krävs deras medgivande. Det skulle behövas mer stöd för barn, mer utvecklad skolhälsovården så att barn blir motiverad att komma och prata med någon utomstående.

7. Det skulle vara bra om det fanns uppföljning efter domstolens beslut, hur barnen mår, för det finns ingenting efter domstolsbeslut, men det skulle behövas. På samarbetsamtal kommer bara föräldrarna och man saknar barnen i bilden, eftersom det handlar om deras liv, hur de ska ha efter separationen.